

Brüssel, 15.12.2020
COM(2020) 730 final

**KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

**2020. aasta aruanne ELi kodakondsuse kohta
Kodanike võimestamine ja nende õiguste kaitsmine**

1. Sissejuhatus

ELi kodakondsus on rahu kõrval üks Euroopa projekti kõige olulisemaid saavutusi ja see on maailmas ainulaadne. ELi kodakondsusega seotud õigused, sealhulgas vaba liikumine, poliitilised ja demokraatlikud õigused ning ELi kodanike õigus saada konsulaarkaitset teistelt liikmesriikidelt, kui nad ei ole välismaal esindatud, on avaldanud Euroopale ümberkujundavat mõju. Praegu on enam kui 13,3 miljonil eurooplasel¹ õigus elada mõnes teises ELi liikmesriigis.

Komisjon esitab iga kolme aasta järel aruande ELi kodakondsust käsitlevate sätete kohaldamise kohta² ja teeb ettepaneku uute prioriteetide kohta järgmiseks kolmeks aastaks. Alates viimasest, 2017. aasta aruandest ELi kodakondsuse kohta on ELi kodakondsusega seotud õiguste kasutamisel esinenud märkimisväärsed probleeme, sealhulgas COVID-19 pandeemia kontekstis, ning samuti on toimunud palju positiivseid muutusi. Näiteks on kümnest Euroopa kodanikust üheksa nüüd tuttav mõistega „Euroopa Liidu kodanik“ – see on suurim seni registreeritud arv³. Lisaks oli viimastel Euroopa Parlamendi valimistel valimisaktiivsus kahe aastakümne suurim,⁴ seda peamiselt tänu noortele ja esimest korda valimistel osalejatele. Sooline ebavõrdsus hääletamisel ja Euroopa Parlamendi koosseisus on veelgi vähenenud. Toetus vabale liikumisele on viimase 12 aasta suurim⁵.

Pärast viimast aruannet kodakondsuse kohta on Euroopas tekkinud võimsaid ühiskondlikke liikumisi sellistes valdkondades nagu kliimamuutused, majandus ja maksustamine, rassism ja võrdõiguslikkus. Neis liikumistes olid tänavaprotestid sageli ühendatud veebiaktiivsusmuga, millega ületati edukalt geograafilised ja keelelised piirid, et luua üleeuroopalist ja isegi ülemaailmset koostööd. Kui üldse kunagi oli kahtlus, et Euroopa kodanike huvi poliitilise osalemise vastu hakkab kaduma, siis viimased aastad on näidanud, et nad tahavad rohkem kui iial varem oma hääle kuuldavaks teha ja kujundada ühiskonda, kus nad elavad.

Ka hiljutised katsumused on olnud arvukad ja keerulised. COVID-19 kriis näitab, kui palju eurooplased on hakanud tuginema vabale liikumisele ning sõltuvad sellest majanduslikel ja isiklikel põhjustel. 2020. aasta esimeses pooles jäid tuhanded eurooplased COVID-19 puhangu seoses kehtestatud reisipiirangute pärast välismaale lõksu, mistõttu EL ja selle liikmesriigid tegid enneolematuid kooskõlastatud jõupingutusi, mille tulemusel toodi turvaliselt koju rohkem kui 600 000 kodanikku. Kuigi Euroopa tuli toime oma kodanike välismaalt kojutoomisega, tõstatati küsimusi selle kohta, kas ELi vahendite koondamist kolmandates riikides tuleks tõhustada ja kas kodanikele antavat abi tuleks muuta paindlikumaks. Pandeemia ajal, aga ka Euroopa Parlamendi valimiste ajal ja pärast neid levis

¹ Eurostati andmebaas migr_pop1ctz.

² 2017. aasta aruande kohta vt https://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=51132

³ Eurobaromeetri kiiruuring nr 485, vt:

<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/flash/surveyky/2260>

⁴ Vt aruanne Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimiste kohta (COM(2020) 252 final).

⁵ Eurobaromeetri kiiruuring nr 485

veebis eurooplastele suunatud väärinfo, mis seadis ohtu põhieelduse nende demokraatlikuks osalemiseks avalikus elus ja nende teadlike valikute tegemise.

Kuigi see jääb uute tehnoloogiate mõju ja ülemaailmse tervisealase hädaolukorra varju, mõjutab igapäevane praktiline haldus- ja õiguskoormus jätkuvalt ELi kodanike elu. See koormus ulatub alates liikuvate ELi kodanike keerukatest hääletamiseks registreerumise menetlustest kuni ebapiisavate digitaalsete võimalusteni haldusmenetlustes ja piirialatöötajate maksustamiskorras. Lisaks on Brexiti referendum, mis viis Ühendkuningriigi lahkumiseni EList, mõjutanud ligi 3,7 miljoni Ühendkuningriiki elama asunud ELi kodaniku elu⁶ ja miljoneid Ühendkuningriigi kodanikke, kes kaotasid oma ELi kodaniku staatuse.

Aruanne kodakondsuse kohta on tihedalt seotud komisjoni kuue Euroopa üldeesmärgiga⁷, eelkõige eesmärkidega anda uus hoog Euroopa demokraatiale ja tuua kodanikud ELile lähemale. Seda tuleks vaadelda koos selliste teiste algatustega nagu uus strateegia põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamiseks⁸ ja eelkõige Euroopa demokraatia tegevuskava⁹ ning neid algatusi täiendavana. Käesolevas aruandes esitatud meetmete ja prioriteetide puhul keskendutakse otseselt kodanike võimestamisele, täiendades seeläbi Euroopa demokraatia tegevuskava, milles käsitletakse meie demokraatia põhiprobleeme ja mis hõlmab laia ühiskondliku mõjuga poliitikavaldkondi¹⁰.

Kavandatud prioriteetid põhinevad sihtotstarbelistel konsultatsioonidel,¹¹ sealhulgas avalikul konsultatsioonil ELi kodakondsusega seotud õiguste teemal ja Eurobaromeetri kiiruuringul ELi kodakondsuse ja demokraatia kohta,¹² ning teadusuuringutel, sealhulgas ELi kodanikuõiguste valdkonna teadlaste võrgustiku töö. Oma prioriteetide kindlaksmääramisel on komisjon otseselt tuginenud ka arvukatele kirjadele, mis ta on saanud kodanikelt, kes kirjutavad korrapäraselt, et selgitada probleeme, millega nad oma õiguste kasutamisel igapäevaelus kokku puutuvad.

⁶ Eurostati andmebaas migr_pop1ctz.

⁷ Neid on mainitud poliitilistes suunistes järgmisele Euroopa Komisjonile (2019–2024): Euroopa roheline kokkulepe, inimeste teenistuses olev majandus, digiajastule vastav Euroopa, euroopaliku eluviisi edendamine, Euroopa positsiooni tugevdamine maailmas ja uue hoo andmine Euroopa demokraatiale.

⁸ COM(2020) 711.

⁹ COM(2020) 790.

¹⁰ Kodakondsust käsitleva aruande kohaldamisala ulatub ühtlasi kaugemale ELi kodanike demokraatlikest õigustest ning hõlmab muid ELi kodakondsusega seotud õigusi, mis on sätestatud aluslepingus ja põhiõiguste hartas. Nähtavad seosed on olemas ka hiljuti vastu võetud uue tarbijakaitse tegevuskavaga, milles käsitletakse tarbijate esmaseid vajadusi seoses COVID-19 pandeemiaga ja esitatakse ELi tarbijapoliitika visioon järgmiseks viieks aastaks. Tegevuskavas esitatakse tarbijapoliitika valdkonnas holistiline lähenemisviis, mille eesmärk on kaitsta ja võimestada ELi kodanikke tarbijatena, kaitstes nende huve meie ühiskonna rohe- ja digipöörde kontekstis.

¹¹ Sealhulgas liikmesriikide ekspertidega Euroopa valimiskoostöö võrgustikus ja 2020. aasta septembris vaba liikumise eksperdirühmas. 2020. aasta septembris toimus spetsiaalne konsultatiivkohtumine õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi ning programmi „Kodanike Euroopa“ toetusesaajatega.

¹² Eurobaromeetri kiiruuring nr 485 „ELi kodakondsus ja demokraatia“, mis viidi ellu 27 ELi liikmesriigis 27. veebruarist kuni 6. märtsini 2020.

<https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/flash/surveyky/2260>

2020. aasta aruanne kodakondsuse kohta koosneb kahest eraldi dokumendist: käesolevast aruandest ja ELi toimimise lepingu artikli 25 kohasest aruandest,¹³ milles tutvustatakse Euroopa Kohtu praktikat kodanikuõiguste valdkonnas.

Käesolevas aruandes tehakse kokkuvõtte ELi kodakondsuse valdkonnas alates 2017. aasta aruandest tehtud edusammudest ning pakutakse välja uued prioriteedid ja meetmed, et tuua ELi kodanikele tõelist kasu, tagades neile võimaluse kasutada oma kodakondsusega seotud õigusi praktikas, eelkõige piiriüleses kontekstis. Selles esitatakse neli konkreetset meetet ja prioriteeti, mis on seotud nelja põhiteemaga:

- demokraatliku osalemise tugevdamine, kodanike võimestamine ja kodanike kaasamise edendamine ELis;
- vaba liikumise õiguse kasutamise hõlbustamine ja igapäevaelu lihtsustamine;
- ELi kodakondsuse kaitsmine ja edendamine;
- ELi kodanike kaitsmine Euroopas ja mujal, sealhulgas kriisi/hädaolukorra ajal.

2. Demokraatliku osalemise tugevdamine, kodanike võimestamine ja kodanike kaasamise edendamine ELis

2.1. Hääleõiguste tõhus kasutamine

Hääletamine ja valimistel kandideerimine on demokraatliku ühiskonna alus. Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimistel oli valimisaktiivsus viimase kahe aastakümne suurim. **Valimisaktiivsuse** kasvu taga olid Euroopa noored ja esimest korda valimistel osalejad. Osales ka rohkem naisi ja valimisaktiivsuse sooline erinevus vähenes 4 %-lt 2014. aastal 3 %-le 2019. aastal. Parlamenti valitud naiste osakaal suurenes 37 %-lt 39,4 %-le. Andmed teiste alaesindatud rühmade osalemise kohta valimistel on piiratud, sest neid andmeid koguvad vähesed liikmesriigid¹⁴.

Alaesindatud valijate kategooriates on siiski lisaprobleeme. Rassilisse või etnilisse vähemusse kuuluvate inimeste jaoks võib valimistel kandideerimine, valimistele registreerumine või muude valimistoimingute täitmine olla raskem kui teistel elanikkonnarühmadel. Näiteks kasutatakse valimisprotsesside käigus sageli ära paljude

¹³ COM(2020) 731.

¹⁴ Andmed riiklikel valimistel osalemise kohta näitavad, et paljud kodanikud võivad seista hääletamisel silmitsi täiendavate probleemidega. Nende inimeste hulgas, kellel on oma elukohariigi kodakondsus, teatas kogu ELis peaaegu 60 % aruandvas riigis sisserändajate perre sündinutest, et nad hääletasid oma elukohariigis toimunud viimastel riiklikel parlamendivalimistel. Seda on peaaegu 10 protsendipunkti vähem kui nende eakaaslaste puhul, kelle vanemad on sündinud aruandvas riigis, ning 5 protsendipunkti vähem kui nende puhul, kes saabusid lastena ja said seejärel aruandva riigi kodakondsuse. Siiski on seda 10 protsendipunkti rohkem võrreldes nendega, kellel on aruandva riigi kodakondsus ja kes saabusid pärast 15-aastaseks saamist. Täpsema teabe saamiseks vt OECD-EL (2018), *Settling in 2018: Indicators of Immigrant Integration*.

romade sotsiaalset ja majanduslikku haavatavust¹⁵ hääle ostmise ja häältega manipuleerimise, otsese surve või ähvarduste kaudu. Romade edukas kaasamine sõltub sellest, kas nad kasutavad oma hääle- ja kandideerimisõigust asjakohaselt. Seetõttu peaksid liikmesriigid tegema rohkem jõupingutusi valimisalase teadlikkuse parandamiseks, et suurendada romade ja teiste ebasoodsas olukorras rühmade osalemist, tagada, et nad saavad teha valimistel vabu ja teadlikke valikuid, ning edendada nende poliitilist esindatust¹⁶.

Puuetega inimesed on valimistel jätkuvalt alaesindatud nii hääle- kui ka kandideerimisõiguse kasutamise seisukohast. Nad seisavad silmitsi mitmesuguste takistustega, nagu piiratud juurdepääs hääletuskohtadele ja hääletamisele või ebapiisav kättesaadav teave kandidaatide ja arutelude kohta. Hinnanguliselt 800 000 ELi kodanikku 16 liikmesriigis võisid jääda ilma 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimistel osalemise õigusest,¹⁷ kuna nende riikide siseriiklikes õigusnormides ja organisatsioonilises korralduses ei võeta nende erivajadusi piisavalt arvesse. Komisjon teeb koostööd liikmesriikide ja Euroopa Parlamendiga, et tagada puuetega inimeste poliitilised õigused teistega võrdsel alusel¹⁸ ning eelkõige tagada, et neid õigusi järgmistel Euroopa Parlamendi valimistel kasutatakse.

Paljudes liikmesriikides võeti konkreetseid meetmeid, et **naiste osalemist** ELi valimistel parandada¹⁹. Näiteks seoti erakondade riiklik rahastamine naiste poliitikas osalemise edendamiseks,²⁰ kehtestati kvoodisüsteem kandidaatide nimekirjadele²¹ ja üldine erakondade kohustus esitada sooliselt tasakaalus kandidaatide nimekirjad²². Siiski on veel palju lahendamist vajavaid probleeme. Internetis leviv vaenukõne ja kübervägivald poliitikas osalevate naiste vastu takistavad üha enam naiste osalemist poliitikas, näiteks heidutades naiskandidaate kandideerimast²³.

Pidades silmas järgmisi Euroopa Parlamendi valimisi, korraldab komisjon **kõrgetasemelise ürituse**, mis toob kokku eri ametiasutused, et tegeleda valimisprotsessidega seotud

¹⁵ Vt projekt „Roma Civil Monitor“: *Synthesis report on implementation of national Roma integration strategies in Bulgaria, Czech Republic Hungary, Romania and Slovakia* (märts 2018), lk 12–13 ja lk 28; projekt „Roma Civil Monitor“: *A synthesis of civil society's reports on the implementation of national Roma integration strategies in the European Union* (märts 2020), lk 23.

¹⁶ Uus romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlev strateegiline raamistik võeti vastu 7. oktoobril 2020: https://ec.europa.eu/info/publications/new-eu-roma-strategic-framework-equality-inclusion-and-participation-full-package_en

¹⁷ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee 2019. aasta aruanne „Puuetega inimeste tegelikud õigused Euroopa Parlamendi valimistel hääletada“.

¹⁸ EL ja kõik selle liikmesriigid on ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni osalised. Sellest tulenevalt ja kooskõlas artikliga 29 poliitilises ja avalikus elus osalemise kohta tagavad osalisriigid puuetega inimestele poliitilised õigused ja võimaluse kasutada neid teistega võrdsel alusel.

¹⁹ Andmed naiste esindatuse kohta liikmesriikide poliitiliste otsuste tegemise eri tasanditel on avaldatud Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi (EIGE) soostatistika andmebaasis https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/browse/wmidm/wmidm_pol

²⁰ Iirimaa.

²¹ Näited: BE, ES, SI, FR, PT, SI.

²² Rumeenia.

²³ Parlamentidevaheline Liit, Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee 2018, *Sexism, harassment and violence against women in parliaments in Europe*: <http://www.assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/2018/20181016-WomenParliamentIssues-EN.pdf>

probleemidega ning anda kodanikele võimalus osaleda demokraatlikus protsessis valijate ja kandidaatidena.

Euroopa valimiskoostöö võrgustiku raames on komisjon aidanud ELi riikidel vahetada parimaid tavasid, mis aitavad eri kodanikerühmadel valimistel osaleda, ning ta teeb seda ka edaspidi²⁴. Samuti aitab komisjon jätkuvalt edendada võrgustikus parimaid tavasid kooskõlas rangeimate Euroopa standarditega vabade ja õiglaste valimiste kohta, sealhulgas Euroopa Nõukogu Veneetsia komisjoni soovitatud standarditega²⁵.

2021. aastal korraldab komisjon Euroopa valimiskoostöö võrgustikule seminarid järgmistel teemadel: i) Euroopa Parlamendi valimiste juurdepääsetavuse parandamine; ii) tavad seoses kaughääletuse ja eelkõige elektroonilise hääletamisega (e-hääletus) või veebipõhiste vahenditega, millega võib olla võimalik hõlbustada elektroonilist demokraatlikku osalemist, tegeledes samal ajal turvalisuse ja konfidentsiaalsuse küsimustega,²⁶ ning iii) näitajate väljatöötamine, nt konkreetsete rühmade demokraatliku osalemise kohta. **Euroopa Parlamendi valimiste Euroopa mõõtme** suurem edendamine tugevdab sidet inimeste ja Euroopa institutsioonide vahel ning seega ka Euroopa poliitikakujundamise demokraatlikku legitiimsust. Samuti aitab see kaasa poliitilisele vastutusele. Et hoida poliitikud oma tegude eest vastutavana, peavad inimesed nägema selget seost kandidaatide riiklike kampaaniate ja valimisprogrammide ning Euroopas tehtava poliitika ja kandidaadi erakonna poliitika vahel. 2019. aasta valimiste ajal olid kampaaniamaterjalides olulisel kohal Euroopa ja üleeuroopalised teemad, nagu väärtused, majandus, sotsiaalküsimused ja keskkond²⁷. Paljud erakonnad teavitasid valijaid oma kuulumisest Euroopa tasandi erakonda ning mitu erakonda astus samme selleks, et kampaaniamaterjalide abil ja veebisaitide kaudu suurendada teadlikkust valimiste Euroopa mõõtmest. Kaks erakonda tegi üleeuroopalise programmiga valimiskampaaniat otse mitmes liikmesriigis²⁸. Saksamaal sai ühe sellise erakonna kandidaat Euroopa Parlamendi liikmeks²⁹. Kui 2020. aasta Eurobaromeetri³⁰ uuringus selle teema kohta küsiti, leidis rohkem kui neli vastanut kümnest (43 %), et teiste ELi riikide kodanikega

²⁴ Euroopa valimiskoostöö võrgustik loodi 2019. aasta jaanuaris, et aidata liikmesriikidel jagada eksperditeadmisi ja parimaid tavasid, sealhulgas ohtude, puudujääkide ja jõustamise kohta. Vt: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship/electoral-rights/european-cooperation-network-elections_en

²⁵ Lisateave: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Elections_and_Referendums&lang=EN

²⁶ Käesoleva aruande koostamiseks korraldatud avalik konsultatsioon näitas, et enamik inimesi toetab posti teel hääletamist, samas kui paljud vastanud leiavad, et internetihääletusega kaasnevad riskid kaaluvad endiselt üles kasu.

²⁷ Tuginedes 418 erakonna või kandidaadi rohkem kui 11 000-le valismaterjalile, sh plakatitele, telereklaamile, sotsiaalmeedia postitustele ja trükistele, ning 193-le ametlikule Facebooki kontole, tegi Euroopa valimiste vaatluskeskus kindlaks valimiskampaaniate kõige sagedasemad teemad, milleks olid „Euroopa“ (15 % kõigist teemadest) ning seejärel „väärtused“, „majandus“, „sotsiaalküsimused“ ja „keskkond“. Vt Johansson, Bengt, ja Novelli, Edoardo, 2019 *European elections campaign – Images, topics, media in the 28 Member States*, 9. juuli 2019, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e6767a95-a386-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>

²⁸ Aruanne Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimiste kohta (COM(2020) 252 final).

²⁹ Volti kandidaat Saksamaal. DiEM25 ei olnud Euroopa Parlamendi valimistel edukas, aga ta osales ka riiklikel valimistel Taanis, Saksamaal, Kreekas, Hispaanias, Prantsusmaal, Austrias, Poolas ja Portugalis ning tema liikmed kuuluvad Taani, Kreeka, Poola ja Portugali parlamendi koosseisu.

³⁰ Eurobaromeetri kiiruuring nr 485.

kandidaatide nimekirjade olemasolu suurendaks tõenäosust, et nad järgmistel Euroopa Parlamendi valimistel hääletavad.

Üha enam suureneb Euroopa Parlamendi valimistel hääletamis- ja kandideerimisõigusega „**liikuvate ELi kodanike rühm**“: need on kodanikud, kes on asunud teise liikmesriiki elama, tööle või õppima³¹. Hinnanguliselt oli 2019. aastal rohkem kui 17 miljonist liikuvast ELi kodanikust peaaegu 15 miljonil³² (üle 3 % ELi hääleõiguslikust elanikkonnast) õigus hääletada 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimistel. Sellele vaatamata kasutas suhteliselt väike osa neist³³ oma õigusi.

Peaaegu kaks kolmandikku hiljutises Eurobaromeetri³⁴ uuringus osalenutest (65 %) leidis, et võimalus võtta ühendust **tugikeskusega**, mis annab kodanikele teavet Euroopa Parlamendi valimiste ja hääletusmenetluste kohta, suurendab tõenäosust, et nad järgmistel Euroopa Parlamendi valimistel hääletavad. Rohkem kui 60 % käesoleva aruande koostamiseks korraldatud avalikul konsultatsioonil osalenutest leidis, et ei tehta piisavalt selleks, et teavitada kodanikke nende ELi kodakondsusega seotud õigustest, ning kõige sagedamini nimetati takistusena teabe puudumist riigi tasandil (22 %). Komisjon uurib tihedas koostöös parlamendiga võimalust luua sihtotstarbeline ühisressurs, et toetada ELi kodanikke nende valimisõiguste kasutamisel ning pakkuda kodanikele lisaviise nende poliitilist osalust mõjutavatest takistustest ja intsidentidest teatamiseks. See tuleks teha kättesaadavaks nii ELi kodanikele (sealhulgas liikuvatele ELi kodanikele) kui ka asjaomastele ametiasutustele 2023. aasta sügiseks.

Ka liikuvatel ELi kodanikel on õigus oma elukohaliikmesriigis **kohalikel valimistel ja Euroopa Parlamendi valimistel** hääletada ja kandideerida. Siiski on nende valimisaktiivsus sageli madalam kui riigi kodanikel. Osaliselt on selle põhjuseks keerukad registreerimisprotsessid³⁵ ja ebapiisavad hääletusvõimalused³⁶. Komisjon kavatses ajakohastada asjaomaseid direktiive,³⁷ et parandada liikuvate kodanike võimalust kasutada oma valimisõigust. See hõlmaks eeskirjade ajakohastamist, selgitamist ja tugevdamist, tagamaks, et need toetavad liikuvate ELi kodanike laialdast ja kaasavat osalemist. Käsitletavat valdkonnad hõlmavad suunatud teabe andmist liikuvatele ELi kodanikele,³⁸

³¹ Valimisküsimuste eksperdirühmas tehtava töö käigus toetas komisjon liikmesriike liikuvate ELi kodanike valimisõigusi puudutavate ELi õiguse erisätete rakendamisel. Teavet vahetati kohaldatavate vorminõuete, näiteks registreerimistähtaegade kohta ja osalust toetavate tavade kohta.

³² Eurostati andmebaas migr_pop1ctz.

³³ Liikmesriikidelt saadud andmed näitavad, et liikuvate ELi kodanike registreerimine nende elukohariigis on ELis endiselt väike, kuigi arvud on liikmesriigiti väga erinevad (nagu ka asjakohaste andmete kättesaadavus): alates 0,1 %st Horvaatias ja 0,2 %st Lätis kuni 17 %ni Hispaanias ja 24 %ni Maltal. Lisateabe saamiseks vt komisjoni talituste töödokument COM(2020) 252 final.

³⁴ Eurobaromeetri kiiruuring nr 485.

³⁵ Euroopa Parlamendi valimistel hääletamiseks registreerimise tähtajad võivad näiteks liikmesriigiti erineda, mis muudab õigel ajal registreerumise liikuvate ELi kodanike jaoks keerulisemaks.

³⁶ See võib hõlmata ametlike kirjade hilinemist ja liiga aeglast posti teel hääletamise menetlust.

³⁷ Nõukogu direktiiv 94/80/EÜ ja direktiiv 93/109/EÜ.

³⁸ See teave tehakse kättesaadavaks portaali „Teie Euroopa“ ja ühtses digiväravas osalevate riiklike portaalide kaudu, nagu on nõutud määruses (EL) 2018/1724 (vt I lisa, D.3).

sealhulgas valijate registreerimise tähtaegade, mõju ja kestuse kohta, teabevahetust liikuvatest ELi kodanikest valijate ja kandidaatide registreerimise kohta Euroopa Parlamendi valimistel ning Brexitist tulenevaid vajalikke kohandusi.

Mitu ELi liikmesriiki³⁹ jätavad riiklikel parlamendivalimistel hääletamise õigusest ilma oma kodanikud, kes elavad alaliselt teistes riikides. Need **valimisõigusest ilma jäetud** kodanikud jäävad sageli poliitilisest elust kõrvale nii oma päritoluriigis kui ka elukohariigis. Komisjon kutsus oma 2014. aasta soovitus⁴⁰ liikmesriike tungivalt üles lubama oma kodanikel esitada taotluse valijate nimekirja jäämiseks ja seeläbi hääletamisõiguse säilitamiseks. Komisjon jätkab olukorra jälgimist ja kutsub asjaomaseid liikmesriike üles need valimisõigusest ilmajätmise eeskirjad kaotama.

ELi kodakondsusega seotud õigused ei anna liikuvatele ELi kodanikele õigust hääletada oma elukohaliikmesriigis toimuvatel **riiklikel valimistel**, kuigi nad on ühiskonna aktiivsed liikmed ja neid mõjutab riiklik poliitika. Eurobaromeetri kiiruuringu nr 485 kohaselt on rohkem kui kuus eurooplast kümnest (63 %) seisukohal, et on põhjendatud, et ELi kodanikud, kes elavad ELi riigis, mis ei ole nende päritoluriik, saavad õiguse hääletada oma elukohariigis toimuvatel riiklikel valimistel ja rahvahääletustel. Käesoleva aruandega seotud avalik konsultatsioon näitas sarnast toetust liikuvatele ELi kodanikele hääleõiguse andmisele nende elukohaliikmesriigi riiklikel valimistel⁴¹. 2020. aasta märtsis registreeriti sel teemal Euroopa kodanikualgatus⁴². Komisjon uurib seda teemat koos liikmesriikidega edasi.

Valimiste vaatlemine on hea viis, kuidas kaasata kodanikke valimisprotsessi ning suurendada üldsuse kindlustunnet vabade ja õiglaste valimiste suhtes. Valimiste vaatlemine kodanike poolt võib minna kaugemale hääletuse vaatlemisest ja häälte lugemisest ning hõlmata valimiseeskirjade kohaldamist internetis, mis võib aidata oluliselt kaasa valimisküsimuste eest vastutavate riigi ametiasutuste tööle. Tuginedes olemasolevatele edukatele tavadele, kavatseb komisjon rahastada projekte, mis edendavad Euroopa valimiskoostöö võrgustikus arutatud suuniste või heade tavade kaudu sõltumatut valimiste vaatlemist, sealhulgas kodanike poolt.

³⁹ Iirimaa, Küpros, Malta, Saksamaa ja Taani.

⁴⁰ Komisjoni soovitus 2014/53/EL.

⁴¹ Vastanud leidsid, et valijatel peaks olema võimalik valida kahe riigi vahel või hääletada võrdselt nii päritoluriigis kui ka elukohariigis. Paljude jaoks on elamisperioodi kestus asjakohane kriteerium, et otsustada, kas anda välismaalastele õigus hääletada riiklikel valimistel.

⁴² Euroopa Komisjon leppis 4. märtsil 2020 kokku vastuvõetavuses ja registreeris Euroopa kodanikualgatus „Piirideta valijad, täielikud poliitilised õigused ELi kodanikele“. Korraldajat nõuavad „reformid, et tugevdada ELi kodanike olemasolevat õigust hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi ja kohalikel valimistel oma elukohariigis, ning uusi õigusakte, et laiendada seda piirkondlikele ja riiklikele valimistele ning referendumitele“.

1. meede – 2021. aastal ajakohastab komisjon direktiivid liikuvate ELi kodanike hääleõiguse kohta kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel, et hõlbustada kodanike teavitamist ja parandada asjakohase teabe vahetamist liikmesriikide vahel, sealhulgas topelthääletamise vältimiseks.

2. meede – komisjon uurib võimalust luua sihtotstarbeline ühisressurss, et toetada ELi kodanikke nende valimisõiguse kasutamisel. Komisjon jätkab koostööd liikmesriikidega Euroopa valimiskoostöö võrgustiku kaudu, et lihtsustada ja parandada ELi kodanike võimalusi oma hääleõiguse kasutamiseks, toetades selleks muu hulgas parimate tavade vahetamist ja vastastikust abi vabade ja õiglaste valimiste tagamiseks.

3. meede – komisjon rahastab sõltumatu valimisvaatluse projekte, sealhulgas kodanike osalemist vaatlejatena.

2.2. Demokraatlikus protsessis osalemise võimaldamine kodanikele

Kodanike osaluse suurendamine demokraatliku protsessi kõigis etappides on meie Euroopa demokraatia tagamisel kesksel kohal. Kodanike kaasamiseks otsustusprotsessi tehakse palju uusi algatusi⁴³. Näiteks kasvab kogu ELis huvi **arutleva demokraatia** vastu⁴⁴ ning seda tuleb tunnustada ja julgustada. Demokraatliku legitiimsuse tagamisel on keskse tähtsusega poliitikakujundamise ja otsuste tegemise läbipaistvuse suurendamine ning kodanike kaasamine aruteludesse Euroopa institutsioonide ees seisvate keeruliste küsimuste üle. See on oluline ka selleks, et kodanikud usaldaksid ELi institutsioone ja et neil oleks nendega side.

Eelseisval **Euroopa tulevikku käsitleval konverentsil**, mis kujutab endast suurt üleeuroopalist arutelu demokraatia üle, luuakse uus avalik foorum, et pidada kodanikega avatud, kaasavat, läbipaistvat ja struktureeritud arutelu peamiste prioriteetide ja probleemide üle. Tegemist on murrangulise **mitmekeelse digiplatvormiga**, mis võimaldab konverentsil osaleda kodanikel kõigist eluvaldkondadest ja kõikjalt liidust. Kodanikke julgustatakse esitama ideid ja ettepanekuid ning korraldama kohalikke arutelusid. Tänu reaalajas tõlkele kõikidesse ELi keeltesse saavad eri liikmesriikide kodanikud jälgida Euroopa tulevikku käsitlevaid arutelusid, muutes need tõeliselt riikidevaheliseks. Euroopa Parlamendi valimiste

⁴³ Algatuste hulka kuulusid kodanike esinduskogud (nagu need, mis kutsuti kokku Valloonias, et kaasata inimesi vaeuudiste äratundmist käsitlevate poliitiliste soovitude koostamisse). Kodanike esinduskogud on aruteluorganid, mida kasutatakse mitmes liikmesriigis, et võimaldada inimestel poliitika kujundamisse panustada. Märkimisväärne näide on Iirimaa, kus neid kasutatakse tavaliselt rahvahääletuste vastusevariantide väljatöötamiseks.

⁴⁴ Hiljutises aruandes kirjeldas OECD inspireerivate arutleva demokraatia algatuste ulatust ja levikut, sealhulgas ELis, kus tuhanded juhuslikult valitud kodanikud osalesid kaasavamate demokraatlike juhtimisviiside rakendamises. (*Catching the Deliberative Wave*: <https://www.oecd.org/gov/innovative-citizen-participation-and-new-democratic-institutions-339306da-en.htm>).

esikandidaatide süsteemi täiustamist ning seda, kuidas käsitleda riikidevaheliste nimekirjade küsimust, võiks arutada **Euroopa tulevikku käsitleval konverentsil**.

Täiendades muid meetmeid, mis on välja pakutud Euroopa demokraatia tegevuskavas, lähtutakse kodakondsust käsitlevas aruandes kodanikukesksest lähenemisviisist ning keskendutakse meetmetele ja algatustele, mis otseselt võimestavad kodanikke ja kaitsevad nende õigusi. Arutlevas ja esindusdemokraatias osalemise toetamiseks tuleks kasutada uuenduslikke ja kasutajakeskseid tehnikaid, mis sobivad eri vanuste ja eri vajadustega. Poliitika, mis suurendab teadlikkust ja **üldsuse kaasamist otsuste tegemisse** Euroopa tasandil, peaks tooma kasu kõigile kodanikele. See on ülioluline, et tagada Euroopa kodanikele kindlustunne, et nende häält võetakse kuulda ning et hääletamine on tähtis. Võimestatud kodanikel peaksid olema vahendid, kanalid ja oskused, mis võimaldavad teha oma hääle avalikul areenil kuuldavaks, et nad saaksid anda otsese panuse avaliku poliitika kujundamisse kõigil tasanditel. Komisjon uurib uuenduslikke viise kodanikega konsulteerimiseks ja nende tagasiside kogumiseks uute ELi õigusaktide kohta.

Komisjon katsetab juba osalus- ja aruteluprotsesse, näiteks ühtekuuluvuspoliitika projektide kavandamisel ja rakendamisel⁴⁵ ning ELi viie missiooni võimalike prioriteetide kindlaksmääramisel; need missioonid moodustavad järgmise teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ lahutamatu osa (ja hõlmavad valdkondi nagu vähk, kliimamuutustega kohanemine, keskkonnahoidlikumad ja arukamad linnad, mulla hea seisund ning ookeanide ja vete hea seisund)⁴⁶. Komisjon jätkab selliste **teadus- ja innovatsiooniprojektide** rahastamist, mille eesmärk on arendada katsetamise kaudu arutlevat ja osalusdemokraatiat ning uurida arutleva demokraatia protsesside tavasid, probleeme ja mõju eri geograafilistel tasanditel ja eri sotsiaalsetes rühmades⁴⁷. Samuti rahastab komisjon innovatsiooniprojekte, mis suurendavad suutlikkust või pakuvad praktilist tuge Euroopa kodanike kaasamiseks Euroopa roheline kokkuleppe kohastes üleminekutes (nii arutelude kui ka osalemise kaudu)⁴⁸ ja muudes valdkondades⁴⁹.

⁴⁵ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2020/04/22-04-2020-deadlines-reminder-boost-citizen-engagement-in-the-implementation-of-cohesion-policy

⁴⁶ https://ec.europa.eu/info/horizon-europe-next-research-and-innovation-framework-programme/missions-horizon-europe_en. Komisjon teeb lõpliku valitud missioonid teatavaks 2020. aasta lõpus. Pärast missioonide käivitamist kaasatakse Euroopa kodanikke nende rakendamise kõigis etappides.

⁴⁷ Eelkõige eraldatakse programmist „Horisont 2020“ ligi 12 miljonit eurot neljale mitut sidusrühma hõlmavale konsortsiumile, mis teevad teadusuuringuid ja katseid järgmistes valdkondades: i) territoriaalse ühtekuuluvuse demokratiseerimine (kodanike aruteludesse kaasamise ja eelarve koostamises osalemisega katsetamine Euroopa regionaal- ja linnapoliitikas), ii) linnad kui poliitilise innovatsiooni areenid arutleva ja osalusdemokraatia tugevdamisel, iii) kaasav teadus ja Euroopa kaasavad demokraatlikud süsteemid ning iv) osalusruumi arendamine mitmekeelse ja dünaamilise arutelul põhineva lähenemisviisi abil. Programmi jätkuprogrammis „Euroopa horisont“ on juba vastupanuvõimelisema, kaasavana ja demokraatlikuma Euroopa ühiskonna loomine kindlaks määratud ühe peamise strateegilise suunana ning seetõttu jätkatakse esimeste tööprogrammidega teadusuuringute rahastamist nendes valdkondades.

⁴⁸ Seda tehakse eelkõige roheline kokkuleppe projektikonkursi kaudu, mille raames eraldatakse 1 miljard eurot teadus- ja innovatsiooniprojektidele, millega reageeritakse kliimakriisile ning aidatakse kaitsta Euroopa ainulaadseid ökosüsteeme ja elurikkust. Lisaks teemavaldkondadele, mis kajastavad Euroopa roheline kokkuleppe peamisi töösuundi, käsitletakse valdkondadevahelises tegevussuunas kodanike võimestamist, koondades rahalisi vahendeid kolme põhiteema jaoks: i) Euroopa suutlikkus kodanike aruteludesse kaasamiseks ja osalemiseks seoses roheline kokkuleppega, ii) käitumuslikud, sotsiaalsed ja kultuurilised muutused seoses

Samuti on Euroopa Liidu eesmärk soodustada veel enam noorte osalemist Euroopa demokraatias⁵⁰. Kaasava osalusdemokraatia edendamine on ka üks **ELi noortestrategia** (2019–2027) juhtpõhimõtetest;⁵¹ strateegia eesmärk on toetada Euroopa noorte kaasamist ühiskonna ja poliitika kujundamisse. ELi noortestrategia kolm põhivaldkonda on *kaasamine, ühendamine ja võimestamine*. *Kaasamine* tähendab noorte osalust ja ELi otsust soodustada kõigi noorte demokraatlikku osalemist, peamiselt **ELi noortedialoogi**⁵², kaudu, mis on noorte struktureeritud osalemise vahend ja üks suurimaid kodanikuosaluse vahendeid ELis, mis aitab kaasa noorte ideede esitamisele. See on suurepärane näide selle kohta, kuidas hääled edukalt alt ülespoole poliitikakujundajateni jõuavad. 2020. aastal tähistatakse ELi noortedialoogi kümnnendat aastapäeva⁵³.

Euroopa kodanikualgatus on ELi kodakondsusega seotud õiguste oluline osa ja võimas osalusdemokraatia vahend ELis. See võimaldab ühel miljonil kodanikul, kes elavad ühes neljandikus liikmesriikidest, taotleda komisjonilt ettepaneku esitamist õigusakti kohta, millega rakendatakse ELi aluslepinguid⁵⁴. Alates 2020. aasta jaanuarist kehtivad uued eeskirjad, mis muudavad Euroopa kodanikualgatuse kasutajasõbralikumaks ja juurdepääsetavamaks, et see aitaks suurendada Euroopa kodanike osalemist ELi demokraatlikus protsessis. 15. juulil 2020 võtsid Euroopa Parlament ja nõukogu vastu ajutised meetmed, et tulla toime COVID-19 pandeemia mõjuga Euroopa kodanikualgatusele. Eeskirju on muudetud, et pandeemiast mõjutatud kodanikualgatuste puhul oleks võimalik allkirjade kogumise perioode pikendada.

COVID-19 pandeemiaga on kaasnenud ulatuslik **väära või eksitava teabe** laine, mis hõlmab ka väljastpoolt ELi pärit inimeste ja rühmade katseid mõjutada ELi kodanikke ja arutelusid. Nõudes veebiplatvormide suuremat vastutust, jätkab komisjon tööd, et toetada teabekeskonda, kus kodanikud saavad kujundada teadlikke arvamusi avalike asjade kohta. Seoses COVID-19 puudutava väärinfoga on komisjon loonud 2020. aasta juuni COVID-19 ühisteatise⁵⁵ järelmeetmena järelevalve- ja aruandlusprogrammi. Väärinfot käsitleva tegevusjuhendi allkirjastajad on andnud iga kuu aru meetmetest, mida nad on võtnud COVID-

roheline kokkuleppega ning iii) kodanikele võimaluse andmine tegutseda kliimamuutuste ja keskkonnakaitse valdkonnas hariduse, kodanike teadus- ja vaatlusalgatuste ning kodanikuosaluse kaudu.

⁴⁹ Kodanikud on ka tarbijad, kellele pandeemia on tekitanud nende igapäevaelus märkimisväärsed raskusi, sealhulgas seoses toodete ja teenuste kättesaadavuse ja juurdepääsetavusega ning reisimisega ELis, ELi ja EList välja. Uus tarbijakaitse tegevuskava põhineb tarbijate osalemisel selle meetmete rakendamises, mis tagatakse muu hulgas tarbijate huve esindavate tarbijaorganisatsioonide tugevdamise ning tarbijate nõustamise ja toetamise kaudu. See on eriti oluline teatavate kodanikerühmade puhul, kes on haavatavamad sotsiaalsete asjaolude või eriomaduste tõttu, nagu vanus, sugu, tervis, digikirjaoskus või rahaline olukord.

⁵⁰ Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 165 lõige 2.

⁵¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:456:FULL&from=ET>

⁵² https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy/euyouthdialogue_en

⁵³ ELi noortedialoogi tulemusena võeti vastu Euroopa noorte eesmärgid, mis kajastavad noorte visiooni Euroopa jaoks ning on ülimalt tähtsad meie püüdlustes tõsiselt arvestada nooremate põlvkondade panusega ja võtta poliitikakujundamises arvesse pikemaajalist perspektiivi, soodustades dialoogi ning suurendades meie poliitiliste valikute läbipaistvust ja usaldusvärsust.

⁵⁴ Praeguseks on registreeritud 75 algatust, millest viis on läbinud menetluse kõik etapid ja on edukalt komisjonile esitatud (allikas: https://europa.eu/citizens-initiative/home_et).

⁵⁵ Euroopa Komisjoni ja kõrge esindaja 10. juuni 2020. aasta ühisteatis „Võitlus COVID-19 kohta levitatava väärinfoga – faktid selgeks“ (JOIN (2020) 8 final).

19ga seotud väärinfo leviku piiramiseks oma teenuste puhul. Samuti on COVID-19 pandeemia ajal väärinfo konkreetse elemendina saagenud tarbijapettused, näiteks tarbetute, ebatõhusate ja potentsiaalselt ohtlike kaitsetoodete pakkumine⁵⁶. Ühisteatises⁵⁷ ja uues tarbijakaitse tegevuskavas⁵⁸ esitatud algatustes käsitletakse neid küsimusi. Euroopa demokraatia tegevuskavas ja digiteenuste õigusaktis käsitletakse probleeme, mida veebis leviv väärinfo meie ühiskonnale tekitab.

Õppetegevuses osalemine võib aidata kaasa kodanike osalemisele demokraatlikes protsessides. Seda tuletatakse meelde **Euroopa oskuste tegevuskavas**,⁵⁹ millega edendatakse eluks vajalikke oskusi, sest „demokraatliku ühiskonna aluseks on aktiivsed kodanikud, kes oskavad eri allikatest teavet leida, tunda ära väärinfo, teha teadlikke otsuseid, jääda vastupanuvõimeliseks ja tegutseda vastutustundlikult“. Seda silmas pidades toetab komisjon kvaliteetse ja kaasava täiskasvanuhariduse arendamist kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste samba esimese põhimõttega.

Digitehnoloogia muudab ELis demokraatlikku otsustusprotsessi ja seda, kuidas avaliku sektori asutused kodanikega suhtlevad. Veebipõhised vahendid võivad hõlbustada suhtlust ja demokraatlikku osalemist praegusel ajal, mil olukord on sundinud paljusid inimesi muutma oma tööharjumusi ja seda, kuidas nad omavahel suhtlevad⁶⁰. Samal ajal piiravad digitaalset kaasatust inimeste tehnilised oskused.

Üks komisjoni peamisi prioriteete on „digitaalajastule vastav Euroopa“ ning nii noorte kui ka täiskasvanute digioskuste⁶¹ parandamine. See on 2021.–2027. aasta ajakohastatud **digilõppe tegevuskava**⁶² keskmes. Asjakohaste meetmete hulka kuuluvad jõupingutuste suurendamine digikirjaoskuse parandamiseks ja ühiste suuniste väljatöötamise edendamiseks, et võidelda väärinfo vastu hariduse ja koolituse kaudu, tehisintellekti ja andmete parema mõistmise toetamine kõigi kodanike seas ning digikirjaoskuse süsteemne lõimimine formaalhariduse ja mitteformaalse hariduse projektidesse. Komisjon on ühtlasi pühendunud **vananemise mõjuga** tegelemisele kõigis poliitikavaldkondades, et aidata ühiskonnal ja majandusel kohaneda

⁵⁶ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/fighting-disinformation/tackling-coronavirus-disinformation_et

⁵⁷ Euroopa Komisjoni ja kõrge esindaja 10. juuni 2020. aasta ühisteatis „Võitlus COVID-19 kohta levitatava väärinfo – faktid selgeks“ (JOIN (2020) 8 final).

⁵⁸ Komisjoni 13. novembri 2020. aasta teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Uus tarbijakaitse tegevuskava. Tarbijate toimetulekuvõime parandamine, et edendada majanduse kestlikku taastumist“ (COM(2020) 696 final). Kooskõlas uue tarbijakaitse tegevuskava kohaste algatustega toetab komisjon riiklike tarbijakaitseasutuste internetipõhist uurimissuutlikkust ning hõlbustab koostööd tarbijakaitsealase koostöö võrgustiku ning muude normide täitmise tagamise võrgustike ja sidusrühmade vahel, et võidelda tarbijapettuste, ebaausate turundusvõtete ja kelmuste vastu.

⁵⁹ COM(2020) 274 final, 1. juuli 2020.

⁶⁰ 2020. aasta Euroopa piirkondade ja linnade nädalal korraldas komisjon seminari „No lockdown for e-democracy“, kus käsitleti valitud ELi rahastatud projektide parimaid tavasid ja uuriti digitehnoloogia potentsiaali, et anda kodanikele võimalus osaleda Euroopa demokraatlikus arutelus.

⁶¹ Digipõrdeks vajalike oskuste andmine inimestele on üks põhiteemadest Euroopa oskuste tegevuskavas, milles nähakse ette mitu meetet, mis on kooskõlas digistrateegia, tööstus- ja VKEde strateegiate ning Euroopa haridusruumiga.

⁶² Kaval on kaks strateegilist prioriteeti: i) hästitoimiva digilõppekeskkonna väljaarendamise toetamine Euroopas ning ii) digiülemineku jaoks oluliste digioskuste ja -pädevuste parandamine. Vt https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/deap-communication-sept2020_en.pdf

demograafiliste muutustega⁶³. Komisjon esitab konkreetseid meetmeid, et julgustada aktiivselt osalema igas vanuses kodanikke alates noortest kuni eakateni,⁶⁴ pöörates võimalikku lisatähelepanu laste osalemisele ELi poliitilises ja demokraatlikus elus.

Liikuvad ELi kodanikud, kes asuvad elama teise liikmesriiki, vajavad **toetust**, mis lihtsustab nende kaasamist vastuvõtvasse ühiskonda. Mõned liikuvad ELi kodanikud võivad olla ebakindlas olukorras, näiteks nad võivad olla kodutud või kuuluda vähemuste hulka, ja neil võib olla õigus lisatoetusele. Praegu tehakse toetus sageli kättesaadavaks kolmandate riikide kodanikele ja liikuvatel ELi kodanikel puudub konkreetse rühmana sageli piisav toetus. Loomulikult on erandeid ning üha rohkemate kohalike omavalitsuste ja kodanikuühiskonna projektidega püütakse see puudus kõrvaldada. Lisaks toetab komisjon igal aastal ELi kodakondsuse valdkonna sihipäraste rahaliste vahenditega meetmeid teadlikkuse suurendamiseks ELi kodakondsusega seotud õigustest ja liikuvate ELi kodanike kaasamist.

Peale selle on rahvusvahelistes teadusuuringutes ja kirjanduses leitud tugev seos **kultuurielus osalemise ja demokraatia vahel**. Ühiskonnad on väidetavalt avatumad ja sallivamad, paremini toimivad, majanduslikult tugevamad ja suurema demokraatliku julgeolekuga, kui inimestel on lihtne osaleda mitmesugustes kultuuritegevustes ja kui osalemise määr on kõrge. Sellega seoses valmistub komisjon 2021. aasta alguses käivitama sõltumatut uuringut, mis käsitleb kodanike kultuurielus osalemise tähtsust kodanikuosaluse ja demokraatia jaoks ning rahvusvahelistest teadusuuringutest saadud poliitilisi õppetunde. Selle tulemusel tehakse kokkuvõtte valdkonnas olemas olevatest teadmistest ja tõenditest, tehakse kindlaks peamised poliitilised õppetunnid ning tõstetakse esile näited mitme ELi liikmesriigi edukate meetmete kohta. Uuring pakub komisjonile tuge Euroopa kultuurivaldkonna uue tegevuskava ja nõukogu kultuurivaldkonna töökava (2019–2022) rakendamisel.

⁶³ 2020. aasta juunis võttis komisjon vastu aruande demograafiliste muutuste mõju kohta, milles tutvustatakse demograafiliste muutuste toukejõude ja mõju kogu Euroopas.

⁶⁴ Komisjoni aruandes Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimiste kohta (COM(2020) 252 final) teatati, et komisjon pöörab 2024. aasta valimistel kaasava ja võrdse osalemise toetamisel erilist tähelepanu noortele ja eakamatele, naistele, liikuvatele ELi kodanikele ja puuetega inimestele.

4. meede – komisjon toetab kodanike aktiivset osalemist demokraatlikus protsessis ning võtab kasutusele uuenduslikud lähenemisviisid nende kaasamiseks õigusloomeprotsessi, et tagada ELi õigusaktide eesmärgipärasus ja kooskõla ELi väärtustega. Komisjon on eeskujuks, rahastades projekte, millega toetatakse Euroopa kodanike kaasamist (kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi kaudu), arutelusid ning osalemist programmis „Euroopa horisont“ ja Euroopa roheline kokkuleppe kohastes üleminekutes.

5. meede – komisjon rahastab kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi kaudu konkreetseid kohalikke meetmeid, mille eesmärk on toetada ELi kodanike kaasamist ELi ühiskonda.

6. meede – komisjon suurendab sihipäraste meetmete, sealhulgas rahastamise abil kogu ELis teadlikkust kultuurielus osalemise tähtsusest ühiskonna ja demokraatia jaoks.

3. Vaba liikumise õiguse kasutamise hõlbustamine ja igapäevaelu lihtsustamine

3.1. Suurem õiguskindlus vaba liikumise õiguste kasutamisel

Liikumisvabadus,⁶⁵ mis võimaldab igal ELi kodanikul elada, töötada või õppida mis tahes liikmesriigis, on ELi kodanike seas enim hinnatud õigus. Eurobaromeetri uuringus leidis rohkem kui kaheksa vastanut kümnest (84 %), et ELi kodanike vaba liikumine ELis toob nende riigi majandusele üldist kasu⁶⁶. Hinnanguliselt on oma õigust kasutanud ja teise liikmesriiki kolinud ligikaudu 13,3 miljonit ELi kodanikku. Välismaale kolimine võib kaasa tuua mitmesuguseid õiguslikke ja haldusprobleeme⁶⁷ ning komisjon on toetanud nii liikmesriike kui ka ELi kodanikke, andes välja suuniseid⁶⁸ küsimuste kohta, mida peetakse vaba liikumise eeskirjade ülevõtmisel või tegelikul kohaldamisel probleemseteks.

⁶⁵ See õigus on igale ELi kodanikule otseselt antud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 21 ja see on sätestatud põhiõiguste harta artiklis 45. ELi toimimise lepingu artikli 21 lõikes 1 on sätestatud, et igal ELi kodanikul on õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil, kui aluslepingutega ja nende rakendamiseks võetud meetmetega kehtestatud piirangutest ja tingimustest ei tulene teisiti. Vastavad piirangud ja tingimused on sätestatud direktiivis 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ (ELT L 158, 30.4.2004, lk 77) (edaspidi ka „vaba liikumise direktiiv“). Samuti antakse igale ELi kodanikule ELi toimimise lepingu artikliga 45 õigus asuda tööle mis tahes liikmesriigis ja seal sel eesmärgil elada.

⁶⁶ Seda on 17 protsendipunkti rohkem kui 2012. aastal.

⁶⁷ Käesoleva aruande koostamiseks korraldatud avalik konsultatsioon näitas, et kuigi välismaale kolivad kodanikud tunnevad end üldiselt hästi informeerituna, puutuvad nad välismaal elades kokku haldusprobleemidega. Paljudel juhtudel soovivad nad, et neil oleks enne kolimist olnud paremad teadmised sellistes küsimustes nagu maksud, sotsiaaltoetused või tervisekindlustus.

⁶⁸ KOM(2009) 313 lõplik.

Pärast viimast aruannet kodakondsuse kohta on kindlaks tehtud mitu uut probleemset küsimust ning Euroopa Kohus on teinud **olulisi otsuseid**, milles selgitatakse veelgi ELi kodanike ja nende pereliikmete vaba liikumise õigust. Üks küsimus oli seotud asjaoluga, et liikmesriikide õigusnormide erinevuste tõttu ei pruugita pidada peresuhteid asjakohasteks, kui vikerkaarepered (st perekonnad, kus vähemalt üks pereliige on LGBTIQ-inimene) kasutavad oma vaba liikumise õigust.

Kohtuasjas Coman tehtud otsuses leidis Euroopa Kohus seoses vaba liikumise õiguse kasutamisega, et vaba liikumise direktiivi tähenduses on mõiste „abikaasa“ kohaldatav ka isiku suhtes, kes on samast soost ELi kodanikuga, kellega ta on abielus⁶⁹. Ühel teisel juhul ei olnud (alalise) elamisloaga kolmandate riikide kodanikest pereliikmetel alati võimalik saada viisavabastust, kui nad reisisid vastuvõtvast liikmesriigist teise liikmesriiki. Euroopa Kohus selgitas kahes kohtuotsuses nende õigust sellisele vabastusele⁷⁰. Vaba liikumise direktiiviga hõlmatud alaealiste puhul⁷¹ leidis Euroopa Kohus, et vaba liikumise direktiivis kasutatud ELi kodaniku „alaneja lähisugulase“ mõistet tuleks mõista nii, et see hõlmab nii ELi kodaniku bioloogilist last kui ka lapsendatud last.

Komisjon kavatses vaadata läbi **vaba liikumist käsitlevad 2009. aasta suunised**⁷², et parandada vaba liikumise õigust kasutavate ELi kodanike õiguskindlust ning tagada vaba liikumist käsitlevate õigusaktide tõhusam ja ühetaolisem kohaldamine kogu ELis⁷³. Läbivaadatud suunised peaksid kajastama perekondade mitmekesisust ja seega aitama kõikidel perekondadel, sealhulgas vikerkaareperedel, kasutada oma vaba liikumise õigust. Need peaksid tagama ajakohastatud juhised kõigile huvitatud isikutele, eelkõige ELi kodanikele, ning toetama kodanike õigustega tegelevate riigi ametiasutuste, samuti kohtute ja õiguspraktikute tööd.

Suuniste ajakohastamisel kavatses komisjon käsitleda **piiravate meetmete kohaldamist vaba liikumise suhtes**, eelkõige neid meetmeid, mis tulenevad rahvatervisega seotud probleemidest. COVID-19 puhang on tekitanud vaba liikumise valdkonnas kogu ELis hulga ainulaadseid probleeme, kusjuures paljud liikmesriigid on kehtestanud tervisealase ettevaatusabinõuna reisipiirangud⁷⁴.

2020. aasta märtsis võttis komisjon vastu erisuunised töötajate vaba liikumise õiguse kasutamise kohta⁷⁵. Et aidata järk-järgult kaotada reisipiiranguid ja kooskõlastada üksikute

⁶⁹ Kohtuotsus, 5. juuni 2018, Coman jt, C-673/16, EU:C:2018:385.

⁷⁰ Kohtuotsus, 18. detsember 2014, McCarthy jt, C-202/13, EU:C:2014:2450, ning kohtuotsus, 18. juuni 2020, Ryanair Designated Activity Company, C-754/18, EU:C:2020:478.

⁷¹ Kohtuotsus, 26. märts 2019, SM (Alžeeria kafalah' režüümi all kasuperekonda paigutatud laps), C-129/18, EU:C:2019:248.

⁷² KOM(2009) 313 lõplik.

⁷³ Liikmesriike abistab vaba liikumist käsitlevate õigusaktide nõuetekohasel kohaldamisel SOLVITi võrgustik, mis tegutseb riigi tasandil, et lahendada ELi õiguse järgimisega seotud probleeme. Vt komisjoni 17. septembri 2013. aasta soovitus SOLVITi toimimise põhimõtete kohta, C(2013) 5869 final.

⁷⁴ Kooskõlas vaba liikumist käsitlevate õigusaktidega peaksid vaba liikumise piirangud olema kooskõlas proportsionaalsuse ja mittediskrimineerimise nõuetega.

⁷⁵ Komisjoni teatis „COVID-19 puhangu ajal töötajate vaba liikumise õiguse kasutamist käsitlevad suunised“ (2020/C 102 I/03).

liikmesriikide tegevust, esitas komisjon 2020. aasta mais meetmete paketi, sealhulgas ühise lähenemisviisi vaba liikumise taastamiseks⁷⁶, samuti suunised ja soovitud turistidele, reisijatele ja ettevõtjatele ning turismi taastamise kriteeriumid⁷⁷. Esitatud paindlik lähenemisviis põhines epidemioloogilistel kriteeriumidel, leviku tõkestamise meetmete kohaldamisel ning majanduslikel ja sotsiaalse distantseerumise kaalutlustel. Komisjon esitas 4. septembril 2020 ettepaneku nõukogu soovitusel kohta, mis käsitleb koordineeritud lähenemisviisi vaba liikumise piiramisele COVID-19 pandeemia reageerimisel; nõukogu võttis soovitusel vastu 13. oktoobril 2020. Soovitusel⁷⁸ eesmärk on tagada, et kõik meetmed, mida liikmesriigid võtavad COVID-19 tõttu vaba liikumise piiramiseks, oleksid ELi tasandil **proportsionaalsed, mittediskrimineerivad, hästi koordineeritud ja selgelt teatavaks tehtud**.

Komisjon käivitas ka veebiplatvormi **Re-open EU**,⁷⁹ kust leiab kõigis ELi keeltes olulist teavet, võimaldab taastada kogu Euroopas ohutult vaba liikumise ja turismi. See sisaldab reaajas teavet piiride, reisipiirangute, rahvatervise- ja ohutusmeetmete kohta ning muud reisijatele mõeldud praktilist teavet.

Nagu on märgitud komisjoni uues rände- ja varjupaigaleppes,⁸⁰ võtab komisjon vastu **Schengeni tuleviku strateegia**, millega tugevdatakse Schengeni piirieskirju⁸¹ ja Schengeni hindamismehhanismi, ning loob ka Schengeni foorumi, et edendada konkreetset koostööd ja leida viise Schengeni süvendamiseks toetus- ja koostööprogrammi kaudu, mis aitab kaotada kontrolli sisepiiridel. Schengeni foorumi esimene kohtumine toimus 30. novembril 2020.

Brexit on avaldanud märkimisväärset mõju nendele ELi kodanikele (ligikaudu 3,7 miljonit⁸²), kes elavad praegu Ühendkuningriigis, kuna nad kasutasid oma vaba liikumise õigust ajal, mil Ühendkuningriik oli veel ELi liige⁸³. Komisjon on jätkuvalt pühendunud nende õiguste kaitsmisele. **Väljaastumislepinguga** tagatakse neile kodanikele ja nende pereliikmetele üldjoontes samad õigused, mis neil on praegu: nad saavad jätkuvalt elada, õppida ja töötada vastuvõtvas riigis ning vastuvõtva riigi ja Ühendkuningriigi või EL 27 vahel reisida. Sama kehtib kõigi ELi kodanike kohta, kes kolivad Ühendkuningriiki enne üleminekuperioodi lõppu⁸⁴. Komisjon aitab Ühendkuningriigis elavatel ELi kodanikel oma õigusi täielikult tundma õppida ja hoolitseb selle eest, et Ühendkuningriigi ametiasutustega arutataks võimalikke rakendamisprobleeme. Samuti kaitstakse väljaastumislepingu teise osaga enam

⁷⁶ Komisjoni teatis „Etapiiviisiline ja kooskõlastatud tegevus liikumisvabaduse taastamiseks ja sisepiiridel tehtava kontrolli kaotamiseks – COVID-19“ (2020/C 169/03).

⁷⁷ Komisjoni teatis „ELi juhend turismiteenuste pakkumise järkjärgulise taastamise ning majutus- ja toitlustusasutuste tervise-eeskirjade kohta – COVID-19“ (2020/C 169/01).

⁷⁸ Nõukogu soovitus (EL) 2020/1475, mis käsitleb koordineeritud lähenemisviisi vaba liikumise piiramisele COVID-19 pandeemia reageerimisel (ELT L 337, 14.10.2020, lk 32).

⁷⁹ <https://reopen.europa.eu>

⁸⁰ COM(2020)609, 23.9.2020.

⁸¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta määrus (EL) 2016/399, mis käsitleb isikute üle piiri liikumist reguleerivad liidu eeskirjad (Schengeni piirieskirjad) (ELT L 77, 23.3.2016, lk 1).

⁸² Eurostati andmebaas migr_pop1ctz.

⁸³ Ja hinnanguliselt 1 miljonile Ühendkuningriigi kodanikule, kes elavad EL 27-s (allikas: esimene ühisaruanne väljaastumislepingu teise osa kohaste elamisõiguste rakendamise kohta).

⁸⁴ Sama kehtib kõigi Ühendkuningriigi kodanike kohta, kes kolivad üleminekuperioodil ELi liikmesriiki.

kui miljoni Ühendkuningriigi kodaniku õigusi, kes ei ole alates 1. veebruarist 2020 enam ELi kodanikud, kuid elavad endiselt ELi liikmesriikides, tagades neile õiguse elada, töötada või õppida vastuvõtvast riigis. Selles sätestatakse elamisõigused, riiki sisenemise ja riigist lahkumise õigused, õigus töötada, kutsekvalifikatsioonide tunnustamine ja sotsiaalkindlustuse koordineerimine. Väljaastumislepingu kodanike õigusi käsitleva osa nõuetekohane rakendamine, sealhulgas ebasoodsas olukorras rühmade puhul, on üks komisjoni peamistest prioriteetidest. Kõigil kodanikel peaks olema oma õiguste kasutamiseks kogu vajalik teave.

7. meede – 2022. aastal parandab komisjon vaba liikumise õigust kasutavate ELi kodanike ja liikmesriikide ametiasutuste õiguskindlust, ajakohastades ELi 2009. aasta vaba liikumise suunised. Ajakohastatud suunistes võetakse arvesse perekondade (vikerkaarepered) mitmekesisust, konkreetsete meetmete, näiteks rahvatervisega seotud probleemide tõttu kehtestatud meetmete kohaldamist ning Euroopa Kohtu asjakohaseid otsuseid.

8. meede – kooskõlas väljaastumislepinguga toetab komisjon jätkuvalt nende ELi kodanike õiguste kaitset, kes elasid enne üleminekuperioodi lõppu Ühendkuningriigis, kuna nad kasutasid oma vaba liikumise õigust ajal, mil Ühendkuningriik oli veel ELi liige.

3.2. Piiriülese töö ja reisimise lihtsustamine

2019. aastal suurendas EL ELi kodanikele väljastatavate **isikutunnistuste ja elamislubade** turvalisust⁸⁵. Uued isikutunnistused hõlbustavad liikuvate ELi kodanike ja nende pereliikmete, piirialatöötajate, üliõpilaste, turistide ja teiste reisijate igapäevaelu. Uued eeskirjad, mida hakatakse kohaldama 2. augustil 2021, parandavad isikutunnistuste ja elamislubade turvalisust kogu ELis, kuna kehtestatakse miinimumstandardid nii neis sisalduvale teabele kui ka turvaelementidele, mis on ühised kõigis selliseid dokumente väljastavates liikmesriikides⁸⁶. Komisjon uurib viise, kuidas soodustada selliste digitaalsete vahendite ja uuenduste kasutuselevõttu, mille puhul kasutatakse uute eeskirjade kohaselt väljastatavate isikutunnistuste pakutavaid võimalusi e-valitsuse ja e-äri teenustes.

Ühest liikmesriigist teise kolivate kodanike jaoks on oluline **haldusmenetluste ja -formaalsuste lihtsustamine**. See on eriti oluline selliste avalike dokumentide puhul nagu sünnitunnistused, kodakondsust tõendavad dokumendid või karistusregistri väljavõtted, mis on koostatud välismaal ning mis tuleb tõlkida ja legaliseerida, et avaliku sektori asutus saaks

⁸⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/1157 liidu kodanike isikutunnistuste ning vaba liikumise õigust kasutavatele liidu kodanikele ja nende pereliikmetele väljaantavate elamislubade turvalisuse suurendamise kohta (ELT L 188, 12.7.2019, lk 67).

⁸⁶ Uued eeskirjad sisaldavad rangeid andmekaitsemeetmeid, mis tagavad, et kogutud teave ei satu valedesse kätte. Eelkõige peavad riikide ametiasutused tagama kontaktivaba kiibi ja sellele salvestatud andmete turvalisuse, et seda ei saaks häkkida ega andmetele ilma loata juurde pääseda.

neid aktsepteerida. Avalike dokumentide määrus⁸⁷ muutus täielikult kohaldatavaks 16. veebruaril 2019 ja muudab kodanikele vaba liikumise õiguse kasutamise ELis lihtsamaks. Komisjon jälgib tähelepanelikult nende uute eeskirjade nõuetekohast rakendamist ja toetab aktiivselt liikmesriike kodanike ja ametiasutuste teatatud probleemide lahendamisel.

ELi kodanikel on õigus ELi liikmesriikide vahel töö tõttu vabalt liikuda, ilma et neid töötingimuste, sealhulgas töötasu seisukohast diskrimineeritaks. **Piirialatöötajad** on inimesed, kes töötavad ühes ELi liikmesriigis, kuid elavad teises. 2019. aastal hõlmas see termin 2 miljonit inimest⁸⁸ 220 miljonist 20–64aastasest töötajast ELis ehk peaaegu 1 % ELi kogu tööjõust. Maksustamise valdkonnas puuduvad ELi tasandi eeskirjad piirialatöötajate määratluse, maksustamisõiguste jaotamise kohta liikmesriikide vahel või kohaldatavate maksueeskirjade kohta. Naaberliikmesriigid, kus on palju kodanikke, kes ületavad töötamiseks riigipiiri, lisavad oma kahepoolsetesse topeltmaksustamise vältimise lepingutesse sageli erieeskirjad piirialatöötajate kohta. Selliseid eeskirju kohaldatakse sageli kodanike suhtes, kes elavad ja töötavad piiriäärses kitsas tsoonis. Kuna need eeskirjad kajastavad kahe liikmesriigi vahelist konkreetset olukorda ja on nendevaheliste läbirääkimiste tulemus, on eeskirjad eri topeltmaksustamise vältimise lepingutes erinevad. Piirialatöötaja teenitud tulu võib maksustada ühes või mõlemas asjaomasel liikmesriigis, sõltuvalt maksustamiskorrast⁸⁹. Komisjon kavatseb anda soovitusi piiriülesele tegutsevatele maksumaksjatele, sealhulgas piirialatöötajate olukorra parandamiseks. Komisjon teatas oma 2020. aasta juuli maksualases tegevuskavas,⁹⁰ et ta käivitab 2021. aastal algatuse ELi maksumaksjate õiguste ja ELi kodanike maksukohustuste lihtsustamise kohta.

Liikmesriikide vahel reisimine võib mõnikord hõlmata mitme transpordiliigi kasutamist („mitmeliigiline transport“). **Mitme transpordiliiki hõlmavate reiside planeerimisvahenditega**⁹¹ antakse Euroopa reisijatele põhjalikku teavet uksest ukseni reisimise kohta, et nad saaksid teha teadlikke ja oma vajadustele vastavaid reisiotsuseid. Neis

⁸⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. juuli 2016. aasta määrus (EL) 2016/1191, millega edendatakse kodanike vaba liikumist, lihtsustades teatavate avalike dokumentide Euroopa Liidus esitamise nõudeid, ning muudetakse määrust (EL) nr 1024/2012 (ELT L 200, 26.7.2016, lk 1–136). Määrusega leevendatakse enamikku probleeme, millega Euroopa kodanikud puutuvad kokku teatavate teises liikmesriigis välja antud avalike dokumentide esitamisel. Eelkõige ei saa avaliku sektori asutused enam nõuda avaliku dokumendi või selle kinnitatud ärkirja apostillimist. Lisaks ei ole mõningaid avalikke dokumente enam vaja tõlkida, kui neile on lisatud mitmekeelne standardvorm, mis on liikmesriikide ametiasutustele kättesaadav Euroopa e-õiguskeskkonna portaalis.

⁸⁸ 2019. aastal oli liikmesriikides kõige rohkem selliseid piiriüleseid töötajaid, kes elasid ja töötasid vastavalt Poolas Saksamaal (122 000 inimest), Prantsusmaal ja Luksemburgis (93 000), Ungaris ja Austrias (56 000), Saksamaal ja Luksemburgis (54 000) ning Prantsusmaal ja Belgias (50 000). Enamik piiriülestest töötajatest töötab ehituse, tootmise või tervishoiuga seotud töökohtadel.

Lisateave <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/eumove/bloc-2c.html?lang=en>

⁸⁹ Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt võivad liikmesriigid kahepoolsete topeltmaksustamise vältimise lepingute alusel vabalt kindlaks määrata nendevahelise maksustamispädevuse jaotuse pidepunktid. Nad peavad siiski kasutama sellist maksustamispädevust kooskõlas liidu õigusega. See tähendab ka seda, et puuduvad eeskirjad, mis tagaksid piirialatöötajatele õiguse asjaomaste liikmesriikide kõige soodsamale maksustamiskorrale.

⁹⁰ COM(2020) 312

⁹¹ Mitme transpordiliiki hõlmavate reiside planeerimisvahend on IT-süsteem, mis võib pakkuda välja ühe või mitu transporditeenust, vastates vähemalt küsimusele „Kuidas ma saan konkreetsel väljumis-/saabumiskuupäeval ja -kellaajal kohast A kohta B ja millistel tingimustel?“. Sellise reisiplaneerija kõige tavalisem juurdepääsupunkt on spetsiaalne veebiteenus (Euroopa Komisjoni uuring „Towards a European Multi-Modal Journey Planner“, 2011).

on sujuvalt ühendatud teave eri transpordiliikide kohta, eelkõige raudtee- ja kohaliku ühistranspordi kohta, ning need muudavad transpordisüsteemi tõhusamaks. See toob kodanikele märkimisväärset kasu, sest alati ei ole lihtne saada täpset teavet piiriülese transpordi ja piiriüleste ühenduste kohta. Samuti peaks see võimaldama inimestel valida transpordiliigid, mis on keskkonnale kõige vähem kahjulikud. Komisjon suurendab toetust teenustele, mis aitavad inimestel ELis mitmeliigilist transporti otsida ja broneerida.

9. meede – komisjon teeb liikmesriikidega koostööd, et edendada piiriüleste e-valitsuse ja e-äri lahenduste kasutamist uute isikutunnistuste puhul.

10. meede – komisjon käivitab 2021. aastal algatuse ELi maksumaksjate õiguste ja ELi kodanike maksukohustuste lihtsustamise kohta.

11. meede – komisjon käivitab algatuse, et toetada mitut transpordiliiki hõlmavate reise planeerimisvahendite ning selliste digiteenuste edasiarendamist, mis hõlbustavad eri transpordi broneerimist ja selle eest tasumist.

4. ELi kodakondsuse kaitsmine ja edendamine

4.1. ELi kodakondsus kaitse

ELi kodakondsus ja sellega kaasnevad **õigused** on **sätetatud aluslepingutes**. ELi kodanikuks olemise üheks ja ainsaks tingimuseks on liikmesriigi kodakondsuse omamine. Liikmesriigid peavad kodakondsuse andmisel tagama, et see ei kahjustaks ELi kodakondsuse olemust, väärtust ja terviklikkust. See terviklikkus on ohus, kui liikmesriigid annavad kodakondsuse ja seega ELi kodakondsuse vastutaks eelnevalt kindlaksmääratud investeeringute taseme eest, ilma et nõutaks tegelikku sidet investori ja riigi vahel. ELi väärtusi ja põhimõtteid, nagu liikmesriikide kodanike vaheline solidaarsus, nõrgendatakse, kui Euroopa projektis osalemine, Euroopa õiguste kasutamine ja selle demokraatlikus elus osalemine sõltub pelgast majanduslikust tehingust. Neid aluspõhimõtteid ohustavad ka **investoritele kodakondsuse andmise kavad**, mis hõlbustavad rahapesu, maksudest kõrvalehoidumist ja korrupsiooni, nagu rõhutati komisjoni 2019. aasta jaanuari⁹² ja juuli aruannetes⁹³. 20. oktoobril 2020 algatas komisjon kahe liikmesriigi suhtes rikkumismenetluse seoses nende investoritele kodakondsuse andmise kavadega, mida nimetatakse ka „kuldse passi“ kavadeks⁹⁴. Komisjon jätkab olukorra jälgimist seoses investoritele elamisloa andmise kavade ehk nn kuldsete viisadega, millega kaasnevad sarnased riskid.

⁹² COM(2019) 12 final.

⁹³ COM(2019) 370 final ja SWD(2019) 650 final.

⁹⁴ Lisateave: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1925

12. meede – komisjon jätkab investoritele ELi kodakondsuse andmise kavade tulenevate riskide jälgimist, sealhulgas käimasolevate rikkumismenetluste kontekstis, ning sekkub vajaduse korral.

4.2. ELi kodakondsuse ja väärtuste edendamine

ELi kodakondsus tugineb aluslepingu artiklis 2 väljendatud ühistele **väärtustele**,⁹⁵ mis hõlmavad demokraatia, õigusriigi, võrdsuse ja põhiõiguste austamist. 2019. aasta Eurobaromeetri uuring näitas, et Euroopa kodanikud peavad ELi kõige paremini esindavateks peaaegu samu väärtusi, st demokraatiat, inimõigusi ja õigusriiki, millest enam märgiti vaid rahu⁹⁶.

COVID-19 on seadnud kahtluse alla teatavad ELi väärtused, kuna see on toonud kaasa **põhiõiguste ja demokraatlike väärtuste ajutised piirangud**. Kiiresti tekkisid küsimused selle kohta, kuidas tuleks selles olukorras korraldada valimisi, kuidas saavad valimiskampaaniad toimuda õiglaselt, kuidas saavad kodanikud oma arvamusi kuuldavaks teha ja milliseid piiranguid (kui üldse) kehtestada. Nende küsimuste käsitlemine on eriti oluline, teades, et kriisi ajal on demokraatlike väärtuste kaitse äärmiselt tähtis ning et selliste meetmeteni viinud asjaolud võivad korduda. Komisjon toetab liikmesriike ka edaspidi Euroopa valimiskoostöö võrgustikus parimate tavade vahetamisel neis küsimustes, sealhulgas reguleerivate meetmete teemal. Isegi ilma pandeemiata on polariseerumine Euroopas viimastel aastatel suurenenud, nagu ka mujal, ning Euroopa väärtusi on kahtluse alla seatud nii väljaspool ELi kui ka ELis.

Et aidata edendada üldsuse hulgas tõelist **õigusriigikultuuri**, teatas komisjon oma 2019. aasta juuli teatises „Õigusriigi tugevdamine liidus – tegevuskava“⁹⁷ reast meetmetest. Nende hulka kuulub näiteks spetsiaalne avalik teavituskampaania õigusriigi kohta. Samuti avaldas komisjon 30. septembril 2020 oma esimese iga-aastase õigusriigi olukorda käsitleva aruande,⁹⁸ mis on uue Euroopa õigusriigi mehhanismi keskmes⁹⁹. See elavdab iga aasta pidevat arutelu õigusriigi üle ning aitab luua ELis õigusriigikultuuri.

⁹⁵ Artiklis 2 on sätestatud: „Liit rajaneb sellistel väärtustel nagu inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine. Need on liikmesriikide ühised väärtused ühiskonnas, kus valitsevad pluralism, mittediskrimineerimine, sallivus, õiglus, solidaarsus ning naiste ja meeste võrdõiguslikkus.“

⁹⁶ Eurobaromeetri standarduuringus nr 92 (sügis 2019) paluti vastajatel valida väärtused, mis nende arvates esindavad ELi kõige paremini. ELi kõige paremini esindavaks väärtuseks peeti „rahu“ (42 %), millele järgnesid teisel kohal „demokraatia“ (34 %) ja kolmandal kohal „inimõigused“ (32 %). Neljandal kohal oli „õigusriik“, mida nimetas rohkem kui üks viiest vastanust (22 %).

⁹⁷ COM(2019) 343 final. Eelkõige on komisjon võtnud kohustuse kasutada kõiki rahastamisvõimalusi, et aidata kodanikuühiskonnal ja akadeemilistel ringkondadel tugevdada õigusriigikultuuri, näiteks tulevase kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi kaudu.

⁹⁸ https://ec.europa.eu/info/publications/2020-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en

⁹⁹ Selle mehhanismi eesmärk on käivitada tõeline dialoog õigusriigi teemal nii Euroopa kui ka liikmesriikide tasandil. See on kavandatud iga-aastase protsessina, et vältida probleemide tekkimist või süvenemist. Sellega

Paljud eurooplased peavad **programmi "Erasmus+"** üheks ELi peamistest saavutustest¹⁰⁰¹⁰¹. Välismaal õppes või koolituses osalemine ja töötamine või noorte osalustegevuses ja sporditegevuses osalemine aitab tugevdada Euroopa identiteeti kogu selle mitmekesisuses ja edendab igas vanuses inimeste kodanikuaktiivsust. Programmiga „Erasmus+“ julgustatakse noori osalema Euroopa demokraatias, suurendades teadlikkust Euroopa ühistest väärtustest, sealhulgas põhiõigustest, ning tuues kokku noored ja poliitikakujundajad kohalikul, riiklikul ja liidu tasandil¹⁰². Programmi „Erasmus+“ Jean Monnet’ meetmetega edendatakse Euroopa identiteedi ja pühendumuse tunnet, arendades tippset Euroopa integratsiooni uuringutes. Tulevase programmiga „Erasmus+“ laiendatakse Jean Monnet’ meetmeid kõrghariduse valdkonnast muudele haridus- ja koolitusvaldkondadele.

Kodanikuhariduse eesmärk on edendada kodanikuaktiivsust ja aidata noortel leida oma koht tänapäeva keerukas ühiskonnas. Võimalik tegevus hõlmab vabatahtlikku tegevust¹⁰³ Euroopa solidaarsuskorpuse kaudu, virtuaalset kogemuste saamist Erasmus+ virtuaalsete vahetuste programmi kaudu¹⁰⁴ või välismaale minemist ning uute kultuuride avastamist DiscoverEU kaudu. Lisaks kutsutakse nõukogu soovitusel (milles käsitletakse ühiste väärtuste, kaasava hariduse ja õpetamise Euroopa mõõtme edendamist¹⁰⁵) liikmesriike üles suurendama jõupingutusi selliste ühiste väärtuste edendamiseks nagu inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste austamine. Soovitusel kutsutakse ühtlasi üles looma kaasavamaid haridussüsteeme, toetama paremini haridustöötajaid ning **õpetama tundma Euroopat** ja selle liikmesriike, et aidata suurendada kooli, kohaliku kogukonda, riiki ja ka Euroopa perekonda kuulumise tunnet. Komisjon jätkab tööd uuenduslike projektidega, mis edendavad noorte kodanikuharidust ja -kogemusi, sealhulgas tulevase Erasmuse programmi (2021–2027) kaudu.

luuakse ühine teadlikkus õigusriigi olukorrast kogu ELis ja tugevdatakse institutsioonidevahelist koostööd selles valdkonnas.

¹⁰⁰ 2018. aasta Eurobaromeetri standarduuringus nr 89 pidasid vastanud „õpilasvahetusprogramme, nagu Erasmuse programm“, ELi kolmandaks kõige positiivsemaks saavutuseks, mis järgnesid „rahule ELi liikmesriikide vahel“ ning „isikute, kaupade ja teenuste vabale liikumisele ELis“.

¹⁰¹ Viimase kolme aastakümne jooksul on programmis „Erasmus+“ ja sellele eelnenud programmides osalenud üle 10 miljoni inimese. Programmi raames on eraldatud üle 1,7 miljoni euro õppimisvõimalustele välismaal ja riikidevahelistele partnerlussuhetele, et töötada rohujuure tasandil välja uuenduslike poliitilisi lähenemisviise ja tavasid, milles seatakse esikohale sotsiaalne kaasamine, ühiste väärtuste edendamine ja kultuuridevaheline mõistmine.

¹⁰² Samuti toetatakse alates 2021. aastast programmi „Erasmus+“ noorte osalustegevustega noorte osaluse ja kodanikuosaluse alternatiivseid, uuenduslikke, arukaid ja digitaalseid vorme mitmesuguste noortest lähtuvate osalusprojektide kaudu.

¹⁰³ Vabatahtlik tegevus on üks kõige ilmsemaid solidaarsuse väljendusvorme. Euroopa solidaarsuskorpuses osalemisega aitavad noored rahuldada kindlakstehtud vajadusi kohalikes kogukondades ja panustavad oluliste ühiskonnaprobleemide lahendamisse. Lisaks võimaldab vabatahtlik tegevus noortel omandada väärtuslikke kogemusi, oskusi ja pädevusi isiklikuks, haridusalaseks, sotsiaalseks, ühiskondlikuks ja ametialaseks arenguks ning suurendada seeläbi oma tööalast konkurentsivõimet ja kodanikuaktiivsust. Osalejate aruannete kohaselt nõustub 76 % vabatahtlikest, et pärast vabatahtlikku tegevuses osalemist kavatsevad nad aktiivsemalt osaleda oma kogukonna ühiskondlikus ja poliitilises elus. 87 % vabatahtlikest kavatseb jääda naastes solidaarsuse valdkonnas aktiivseks.

¹⁰⁴ See võimaldab Euroopa ja Vahemere lõunapiirkonna noortel saada tähendusrikkaid kultuuridevahelisi kogemusi internetis.

¹⁰⁵ 2018/C 195/01.

Euroopa väärtused võivad kehtida ka majandustegevuses. **Sotsiaalmajandus** hõlmab äristruktuure, nagu ühistud, vastastikused ühingud, mittetulundusühingud, sihtasutused ja sotsiaalsed ettevõtted, olenemata nende õiguslikust vormist. Lisaks miljonite töökohtade loomisele on sellised ettevõtted ja organisatsioonid ka sotsiaalse innovatsiooni mootoriks. Selles sektoris asetatakse inimesed, solidaarsus ja demokraatia töö keskmesse. Pakutakse lahendusi praegustele probleemidele ja edendatakse kodakondsuse ideed. Sellest annab tunnistust eelkõige sektorisse kuuluvate ühenduste ja heategevusorganisatsioonide suur arv ning vabatahtliku tegevuse hoogustumine paljudes Euroopa riikides. Sotsiaalmajandus edendab „inimeste teenistuses olevat majandust“. 2021. aasta teises pooles vastu võetava sotsiaalmajanduse tegevuskavaga võtab komisjon vastu uued meetmed, et parandada sotsiaalmajandust ja sotsiaalset innovatsiooni soodustavat keskkonda ning seeläbi edendada sotsiaalset kaasatust ja osalust. Seepärast jätkab komisjon oma Euroopa sotsiaalmajanduspiirkondade projekti (ESER) arendamist ja korraldab koos Mannheimi linnaga 2021. aasta mais Euroopa sotsiaalmajanduse tippkohtumise.

Komisjon rõhutas oma poliitilistes suunistes, kui oluline on **võidelda ebavõrdsuse vastu** ELis. EL saab oma potentsiaali täielikult ära kasutada vaid siis, kui ta kasutab kõiki oma andeid ja kogu oma mitmekesisust. Asjaolu, et ELis elavad inimesed kannatavad jätkuvalt diskrimineerimise all, nõrgendab ELis sotsiaalset ühtekuuluvust, ei lase kasutada majanduses kogu potentsiaali ning seab otseselt kahtluse alla põhiõigused ja ELi väärtused. Koosõlas president von der Leyeni võetud kohustusega luua võrdõiguslikkuse liit võttis komisjon vastu **Euroopa soolise võrdõiguslikkuse strateegia (2020–2025)**¹⁰⁶, ELi rassismivastase tegevuskava¹⁰⁷ ning strateegilised raamistikud LGBTIQ-inimeste¹⁰⁸ ja romade kohta¹⁰⁹. Komisjoni 2021. aasta tööprogramm sisaldab selles valdkonnas uusi algatusi, nagu: ettepanek soolise vägivalla ja koduvägivalla ennetamise ja tõkestamise kohta, algatus, mis käsitleb kõigi vihakuritegude ja vaenukõne vormide määramist ELis kuriteona, puuetega inimeste õiguste strateegia ning teatis, mis käsitleb ELi strateegiat antisemitismi vastu võitlemiseks.

¹⁰⁶ COM(2020) 152 final.

¹⁰⁷ Võrdõiguslikkuse liit: ELi rassismivastane tegevuskava 2020–2025:

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/a_union_of_equality_eu_action_plan_against_racism_2020_-_2025_et.pdf. Üks väljakuulutatud meetmetest on see, et komisjon korraldab valimiste teemalise seminari, et vahetada ja edendada kaasava demokraatia parimaid tavasid, eesmärgiga koostada kandidaatide nimekirjad, mis kajastavad meie ühiskondade mitmekesisust. Seminar on kavandatud 2022. aastaks, et anda teavet järgmisteks Euroopa Parlamendi valimisteks 2024. aastal.

¹⁰⁸ Võrdõiguslikkuse liit: LGBTIQ-inimeste võrdõiguslikkuse strateegia 2020–2025.

¹⁰⁹ Romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevas ELi strateegilises raamistikus on sätestatud terviklik kolmel sambal põhinev lähenemisviis aastateks 2020–2030: see lähenemisviis täiendab tõrjutud romade sotsiaalset ja majanduslikku kaasamist võrdõiguslikkuse ja osalemise edendamisega. Seega on selle eesmärk anda kõigile romadele võimalus kasutada oma täielikku potentsiaali ning osaleda poliitika-, sotsiaal-, majandus- ja kultuurielus.

13. meede – komisjon teeb ettepaneku uute võrdõiguslikkust edendavate ja diskrimineerimisvastaste meetmete kohta, mis on välja kuulutatud strateegilistes dokumentides.

14. meede – komisjon toetab programmi „Erasmus+“, Euroopa solidaarsuskorpuse programmi ja Jean Monnet’ meetmete kaudu noorte eurooplaste Euroopa identiteeti.

15. meede – komisjon jälgib edasi eelkõige kriisi ajal kehtestatud piiravate meetmete mõju ELi kodakondsusega seotud õigustele, vabadele ja õiglastele valimistele ning õiglasele demokraatlikule arutelule, kuni sellised meetmed tühistatakse, ning toetab liikmesriike Euroopa valimiskoostöö võrgustikus ka edaspidi parimate tavade vahetamisel neis küsimustes.

5. ELi kodanike kaitsmine Euroopas ja mujal, sealhulgas kriisi/hädaolukorra ajal

5.1 Solidaarsus ELi kodanike heaks

COVID-19 pandeemia ja selle tagajärjed on näidanud liikmesriikide ja ühiskonna üksikliikmete vahelise solidaarsuse väärtust. Pandeemia on mõjutanud eurooplasi erineval viisil, sõltuvalt nende sotsiaalsest staatuses, soost, sektorist, milles nad töötavad, sellest, kas neid peetakse elutähtsate kutsealade töötajateks või mitte, ning kõige olulisemal määral – kui pidada silmas pandeemia mõju tervisele – sõltuvalt nende vanusest ja kaasuvatest haigustest. Samuti on pandeemia näidanud ja süvendanud olemasolevat ebavõrdsust meie ühiskonnas¹¹⁰. Euroopa reaktsioon on olnud mitmetahuline, hõlmates ELi ja liikmesriikide valitsusi, tööstust, kodanikuühiskonda ja nende kogukondades tegutsevaid kodanikke¹¹¹.

Elude ja elatusvahendite kaitsmiseks ning kestva ja jõuka taastumise tagamiseks on komisjon teinud ettepaneku luua 750 miljardi euro suurune taasteprogramm „**NextGenerationEU**“ ning suurendada sihipäraselt ELi 2021.–2027. aasta eelarvet. Komisjon on võtnud kohustuse hoida võrdsust taastamisel kesksel kohal, et tagada jätkusuutlik ja pikaajaline stabiilsus.

Euroopa kodanikud ootavad, et EL reageeriks tulevikus tervisekriisidele tõhusamalt. Osana COVID-19 pandeemia reageerimisest ja tunnistades, et uued COVID-19 vaktsiinid võivad kaasa aidata pandeemia lõpule, on komisjon töötanud välja kaugeleulatuva **ELi strateegia COVID-19 vaktsiinide kohta**¹¹², mis võeti vastu 2020. aasta juunis, et tagada sellistele vaktsiinidele juurdepääs juhtivate COVID-19 vaktsiinide tootjatega sõlmitavate

¹¹⁰ Näiteks on COVID-19 pandeemial olnud ebaproportsionaalselt negatiivne mõju tõrjutud ja õigustest ilma jäetud roma kogukondadele. Romasid käsitlev ELi strateegiline raamistik sisaldab konkreetseid suuniseid liikmesriikidele tagamaks, et tulevased strateegiad valmistavad neid paremini ette sarnaste kriisidega toimetulekuks. Pandeemiast saadud õppetunde võetakse ühtlasi arvesse uue raamistiku peamistes eesmärkides (nt eluaseme ja esmatähtsate teenuste valdkonnas) ning nõukogu soovitusel eelnõus soovitatud meetmetes (nt roma laste e-kaasatuse ja distantsõppe toetamine).

¹¹¹ Lisateave: „Koroonaviirus: Euroopa solidaarsus toimib“, https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/coronavirus-european-solidarity-action_et

¹¹² COM(2020) 245 final.

eelostulepingute kaudu. See aitab liikmesriikidel ühtlasi valmistuda COVID-19 vaktsiinide edukaks ja piisavaks kasutuselevõtuks, kui need on kättesaadavad¹¹³. Komisjon on ühtlasi loomas tugevat **Euroopa terviselütu**, mis kaitseb paremini kodanike tervist, annab ELile ja selle liikmesriikidele vahendid tulevaste pandeemiate paremaks ennetamiseks ja nendega toimetulekuks ning parandab Euroopa tervishoiusüsteemide vastupanuvõimet. Selleks võttis komisjon 11. novembril 2020 vastu ettepaneku, mis käsitleb määrust tõsiste piiriüleste terviseohtude kohta,¹¹⁴ et kaitsta veel enam eurooplaste tervist ja reageerida ühiselt piiriülestele tervisekriisidele, ning ettepanekud laiendada Euroopa Ravimiameti¹¹⁵ ning Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskuse volitusi¹¹⁶.

Komisjon on teinud ka ettepaneku, mis käsitleb uut ELi terviseprogrammi „**EL tervise heaks**“, mille eesmärk on toetada meetmeid, millega kaitstakse liidu kodanikke tõsiste piiriüleste terviseohtude eest, parandatakse ravimite, meditsiiniseadmete ja muude kriisiga seotud toodete kättesaadavust liidus, aidatakse kaasa nende taskukohasuse tagamisele, toetatakse innovatsiooni ning tugevdatakse tervishoiusüsteeme ja toetatakse tervishoiutöötajaid, sealhulgas digipöörde kaudu.

Alates von der Leyeni komisjoni ametiaja algusest on **Euroopa sotsiaalõiguste samba** täielik rakendamine olnud üks poliitilistest prioriteetidest. Kõigile ELi töötajatele inimväärse palga tagamine on oluline nii taastumiseks kui ka õiglase ja vastupanuvõimelise majanduse ülesehitamiseks ning miinimumpalgal on selles tähtis osa. Miinimumpalk on oluline nii riikides, kus tuginetakse üksnes kollektiivlepingutes sätestatud miinimumpalgale, kui ka riikides, kus on kehtestatud seadusjärgne miinimumpalk. Komisjoni ettepanek¹¹⁷ võeti vastu 28. oktoobril 2020. Euroopa sotsiaalõiguste samm on Euroopa majanduse elavdamise suunanäitaja ja meie parim vahend tagamaks, et kedagi ei jäeta kõrvale. Komisjon on teatanud,¹¹⁸ et ta esitab ulatusliku tegevuskava, mis tagab samba täieliku rakendamise. Selle tegevuskavaga toetatakse sotsiaal-majanduslikku taastumist ja vastupidavust keskpikas ja pikas perspektiivis, et suurendada sotsiaalset õiglust rohe- ja digipöördes.

Kriis on avaldanud ka noorte eludele negatiivset mõju, mida saab osaliselt leevendada **noortegarantii**¹¹⁹ abil. Eelmise noorte tööhõivekriisi haripunktis (2013. aastal) käivitatud noortegarantii on aidanud mitmes liikmesriigis ellu viia olulisi muutusi. Alates selle

¹¹³ Lisaks käsitletakse tulevases Euroopa ravimistrateegias patsientidele ja tervishoiusüsteemidele aastakümneid muret valmistanud olulisi küsimusi, nagu ravimite kättesaadavus ja taskukohasus, tervishoiusüsteemide jätkusuutlikkus ja ravimite nappus. Selles nähakse ette praeguse süsteemi hindamine, et võimaldada digiteerimist ja innovatsiooni, eelkõige rahuldamata vajaduste puhul, ning nähakse ette meetmed ELi tööstuse ülemaailmse konkurentsivõime edendamiseks. See aitab luua kriisikindla süsteemi, mis tagab igas olukorras juurdepääsu ohututele, kvaliteetsetele ja tõhusatele ravimitele.

¹¹⁴ COM(2020) 727 final.

¹¹⁵ COM(2020) 725 final.

¹¹⁶ COM(2020) 726 final.

¹¹⁷ COM(2020) 682 final.

¹¹⁸ Komisjoni 14. novembri 2020. aasta teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Tugev sotsiaalne Euroopa õiglase üleminekute jaoks“ (COM(2020) 14 final). Seda algatust on kinnitatud komisjoni 2021. aasta tööprogrammis.

¹¹⁹ Noortegarantii on kõigi liikmesriikide võetud kohustus tagada, et hiljemalt nelja kuu möödudes pärast töötuks jäämist või formaalharidussüsteemist lahkumist saaksid kõik kuni 25-aastased noored kvaliteetse pakkumise tööle asumiseks, haridustee jätkamiseks, õpipoisiõppe või praktika läbimiseks.

käivitamisest on rohkem kui 24 miljonile noorele pakutud tööd või jätkuharidust, praktikat või õpipoisiõpet, mis aitab kaasa tulevasele karjäärile. Oma 2020. aasta noorte tööhõive toetuspaketis¹²⁰ pakkus komisjon välja lisameetmed noorte toetamiseks tööturul, sealhulgas tugevdades noortegarantiid ja laiendades selle haaret ebasoodsas olukorras olevatele noortele kogu ELis¹²¹.

16. meede – komisjon rakendab koos liikmesriikidega ELi COVID-19 vaktsiinide strateegiat, tagades kõigile kodanikele kiire, õiglase ja taskukohase juurdepääsu nendele vaktsiinidele. Komisjon jätkab tööd, et luua tugev Euroopa tervisealiit, kus liikmesriigid valmistuvad tervishoiukriisideks ja reageerivad neile ühiselt, meditsiinitarbed on kättesaadavad, taskukohased ja uuenduslikud ning riigid teevad koostööd, et parandada selliste haiguste nagu vähktõbi ennetamist, ravi ja järelravi.

17. meede – komisjon suurendab oma toetust noortele ELi kodanikele, sealhulgas ebasoodsas olukorras olevatele rühmadele, et aidata neil tugevdatud noortegarantiid kaudu pääseda ligi haridusele, koolitusele ja lõpuks tööturule.

5.2. Solidaarsus ELi kodanike heaks väljaspool ELi

Enne ülemaailmset pandeemiat reisis üha rohkem eurooplasi EList välja, sealhulgas kaugetesse sihtkohtadesse¹²². Hinnanguliselt reisib või elab ligikaudu 7 miljonit ELi kodanikku¹²³ kohtades, kus nad on esindamata¹²⁴. Kõigil ELi liikmesriikidel ei ole igas maailma riigis saatkonda või konsulaati. Õigus võrdsele juurdepääsule **konsulaarkaitsele** on üks ELi kodanikele aluslepingutega antud erioigustest¹²⁵ ja konkreetne näide Euroopa solidaarsusest. Liikmesriigid peavad abistama esindamata ELi kodanikke kolmandas riigis samadel tingimustel, nagu nad abistavad oma kodanikke. Eurobaromeetri kiiruuringu nr 485 kohaselt on umbes kolm neljandikku vastanutest (76 %) sellest õigusest teadlik.

Kuigi konsulaarkaitset pakutakse iga päev eelkõige üksikutele maailmas hätta sattunud ELi kodanikele, on suuremaid sündmusi, mis eeldavad **EL 27 kooskõlastamist ja ühismeetmeid**.

¹²⁰ Pakett kooskõlastatakse Euroopa oskuste tegevuskavaga ja eelkõige komisjoni ettepanekuga võtta vastu nõukogu soovitus kutsehariduse ja koolituse kohta, mis aitab inimestel omandada tasakaalustatud teadmiste, oskuste ja pädevuste kombinatsiooni, mis loob tugeva aluse vastupanuvõimele, elukestvatele õppele, elukestvatele töölasele konkurentsivõimele, sotsiaalsele kaasatusele, kodanikuaktiivsusele ja isiklikule arengule.

¹²¹ COM(2020) 276 final.

¹²² Paljud ELi kodanikud, sealhulgas topeltkodakondsusega kodanikud, elavad ka alaliselt kolmandates riikides.

¹²³ SWD (2018) 273 final.

¹²⁴ Mõiste „esindamata“ tähendab kodanikke, kelle liikmesriigil ei ole kolmandas riigis saatkonda või konsulaati või kelle liikmesriigil pole võimalik abi anda.

¹²⁵ See õigus on sätestatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 20 lõike 2 punktis c ja artiklis 23 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 46.

Viimastel aastatel on aset leidnud hulk ühismeetmeid eeldavaid sündmusi, sealhulgas loodusõnnetused, terrorirünnakud, rahvarahutused ja ettevalmistused ülemaailmseteks spordiüritusteks, kuid need pole kunagi olnud sellise ulatuse ja keerukusega nagu COVID-19 puhang.

Enneolematute repatrieerimispuüdluste käigus suutsid liikmesriigid, keda toetasid Euroopa Komisjon ja Euroopa välisteenistus, ajavahemikul 2020. aasta veebruarist maini kogu maailmast koju tuua üle poole miljoni Euroopa kodaniku, keda mõjutasid COVID-19 reisi piirangud¹²⁶. Komisjon kaasrahastas liidu elanikkonnakaitse mehhanismi kaudu ELi eelarvest ühiseid repatrieerimislende kuni 75 % ulatuses. Need jõupingutused näitasid ELi solidaarsust rasketel aegadel ning konsulaarkaitse eeliseid osana ELi kodakondsusega seotud õigustest¹²⁷.

COVID-19 puhangu tõttu välismaale lõksu jäänud ELi kodanike repatrieerimise korraldamisel tegid liikmesriigid õigesti, et nad **ei kohelnud esindamata ja esindatud ELi kodanikke erinevalt**. Kui repatrieerimisvõimekus oli olemas, aidati kõiki Euroopa kodanikke¹²⁸.

COVID-19 kriis on näidanud **vajadust tugevdada veel enam ELi solidaarsust, et kaitsta paremini ELi kodanikke välismaal**, eelkõige kriiside ajal. Liikmesriikide suutlikkus anda kolmandates riikides abi on endiselt väga erinev, kui võtta arvesse näiteks nende konsulaarvõrgustike suurust, kohalike töötajate arvu ja repatrieerimiseks kättesaadavaid materiaalseid vahendeid. See võib mõjutada mitte ainult esindamata ELi kodanikke, vaid ka esindatud ELi kodanikke, kui nende liikmesriigil ei ole võimalik kriisi ajal aegsasti abi anda¹²⁹.

Kriisist saadud õppetunnid heitsid valgust olulisele rollile, mida täidavad ELi delegatsioonid, kes kooskõlastasid oma tegevust kodanike repatrieerimiseks ELi liikmesriikidega, aidates ette valmistada kommertslendudel ja ELi liikmesriikide valitsuste korraldatud lendudel olevate inimeste nimekirju. Kehtivas liidu õiguses piirdub ELi delegatsioonide roll kooskõlastamise ja teabe edastamisega, kuid enamik ELi kodanikke¹³⁰ tunneks heameelt, kui delegatsioonidel

¹²⁶ Selleks lõi Euroopa välisteenistus spetsiaalse konsulaartöörühma, kes tegi repatrieerimise koordineerimiseks tihedat koostööd liikmesriikidega ja komisjoni hädaolukordadele reageerimise koordineerimiskeskusega (ERCC).

¹²⁷ Need jõupingutused olid kodanikele väga nähtavad – rohkem kui 60 % käesoleva aruande jaoks korraldatud avalikus konsultatsioonis osalenutest ütles, et nad olid teadlikud repatrieerimislendudest, mida liikmesriigid ja Euroopa Komisjon korraldasid neile ELi kodanikele, kes viibisid COVID-19 puhangu ajal kolmandates riikides.

¹²⁸ See ulatuslik ja ajaloos ainulaadne konsulaarkoostöö ELi liikmesriikide ja ELi institutsioonide vahel tõi kasu ka partnerriikide, näiteks Norra, Serbia, Šveitsi, Türgi ja Ühendkuningriigi kodanikele, kes repatrieeriti samuti ELi lendudega.

¹²⁹ Arvesse tuleb võtta ka Ühendkuningriigi lahkumist EList, kuna sellel riigil on suur konsulaarvõrgustik ja suutlikkus kriisiolukordades abi anda.

¹³⁰ 2020. aasta Eurobaromeetri uuringus nõustus rohkem kui üheksa vastanut kümnest (92 %) sellega, et kui nad viibivad väljaspool ELi asuvas riigis, kus puudub nende riigi konsulaat või saatkond, ja nad vajavad abi, sooviksid nad saada tuge ELi delegatsioonilt.

oleks aktiivsem roll abivajavate ELi kodanike toetamisel¹³¹. Osana oma põhiprioriteedist „Euroopa positsiooni tugevdamine maailmas“ **vaatab komisjon läbi konsulaarkaitse direktiivi**, et hõlbustada liidu kodakondsusest tuleneva konsulaarkaitse õiguse kasutamist ja tugevdada ELi solidaarsust, et kaitsta paremini ELi kodanikke välismaal, eelkõige kriiside ajal. Seeläbi tõhustatakse liikmesriikidevahelist koostööd ja tugevdataks ELi toetavat rolli, kasutades parimal viisil ära ELi delegatsioonide ainulaadset võrgustikku, et pakkuda ELi kodanikele vajaduse korral konsulaarabi, näiteks võimaldades liikmesriikidel korraldada repatrieerimislende ja väljastada tagasipöördumistunnistusi. ELi delegatsioonid peaksid täiendama liikmesriikide konsulaarvõrgustikke, eelkõige kolmandates riikides, kus ole esindatud ükski liikmesriik või on esindatud väga vähesed liikmesriigid. Kuna kõiki neid probleeme ei saa lahendada ELi toimimise lepingu artikli 23 (konsulaarkaitse) alusel, kaalub komisjon ka seda, kas laiendada ELi toimimise lepingu artikli 25 lõike 2 alusel ELi kodakondsusest tulenevat õigust konsulaarkaitsele.

18. meede – komisjon vaatab 2021. aastal läbi konsulaarkaitset käsitlevad ELi eeskirjad, et parandada ELi ja liikmesriikide valmisolekut ja suutlikkust kaitsta ja toetada Euroopa kodanikke kriisi ajal.

6. Järeldused

ELi kodakondsus on Euroopa projekti keskmes. Kodanikud ootavad, et EL kaitseks nende õigusi ja annaks lisaväärtust nende elu eri valdkondades. Ülemaailmne tervisekriis on veelgi selgemalt näidanud praegust olukorda ELis, kus on arvukate piiriüleste ühenduste ja ülekanduva mõju tõttu vaja eurooplaste elude ja elatusvahendite kaitsmiseks ühiseid Euroopa lähenemisviise.

Juba enne COVID-19 kriisi ajendasid uued poliitilised, sotsiaalsed ja tehnoloogilised probleemid vanu lähenemisviise muutma ning uusi meetmeid kasutusele võtma, et kaitsta ja parandada ELi kodanike suutlikkust kasutada oma kolme peamist õigust: liikumisvabadus; osalemine vabadel ja õiglastel valimistel ning konsulaarkaitse väljaspool ELi. Nagu käesolev aruanne näitab, lähevad ELi kodakondsuse mõiste ja kodanikele suunatud ELi meetmed sellest siiski kaugemale.

Komisjon jälgib ja hindab pidevalt olukorda liikmesriikides ning tegutseb kooskõlas ELi aluslepingute ja Euroopa Kohtu praktikaga. Komisjon esitab lähiaastatel seadusandlike meetmete ettepanekud mitmes valdkonnas, et täita lüngad ja suurendada kodanike

¹³¹ Samuti näitas käesoleva aruande koostamiseks korraldatud avalik konsultatsioon, et ligikaudu 90 % vastanutest toetas ideed, et ELi delegatsioonid peaksid vajaduse korral olema võimelised ELi kodanikke kolmandates riikides abistama.

õiguskindlust oma õiguste kasutamisel. Teistes valdkondades ei sõltu kodanikuõiguste täielik kasutamine mitte ainult õigusaktidest, vaid ka nende rakendamisest, mis muudaks konteksti, võimaldades kodanikel nende õiguste mõttest täielikku kasu saada. Nendes valdkondades esitatakse käesolevas aruandes meetmed, mille abil komisjon püüdleb vajalike muutuste saavutamise poole.

Komisjon on võtnud kohustuse rakendada käesolevas aruandes esitatud meetmeid. Selleks teeb ta koostööd teistega –ELi institutsioonidega, liikmesriikidega, kohalike ja piirkondlike omavalitsustega, kodanikuühiskonnaga ja eelkõige kodanikega endiga.

Lisa 2017. aastal ELi kodakondsuse kohta koostatud aruandes välja kuulutatud meetmete järelmeetmete kohta

2017.–2019. aasta prioriteedid	Meetmed
ELi kodakondsusega seotud õiguste ja ELi ühiste väärtuste edendamine	
<p>1. Korraldada 2017. ja 2018. aastal kogu ELi hõlmav ELi kodakondsuse alase teadlikkuse suurendamise ja teabekampaania, mille raames käsitletakse ka konsulaarkaitset ja valimisõigusi, sest 2019. aastal on ees Euroopa Parlamendi valimised.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Et enne 2019. aasta mais toimunud Euroopa Parlamendi valimisi toetada valimistel osalemist ja aidata kodanikel langetada teadlikke otsuseid, korraldas komisjon tihedas koostöös Euroopa Parlamendiga teabe- ja teavituskampaaniaid muu hulgas selle kohta, mida EL teeb, kuidas saab hääletada ja kaasa lüüa. Need kampaaniad olid ennetavad, mitmekeelsed ja tugeva kohaliku mõõtmega ning andsid teavet registreerimistähtaegade, registreerimiskohtade ja kõigi vajalike praktiliste sammude kohta. • 2018. aasta suvel korraldas komisjon (õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat) eduka sotsiaalmeediakampaania, et teavitada reisivaid ELi kodanikke nende õigusest konsulaarkaitsele välismaal. Kampaania märkis ELi konsulaarkaitse direktiivi jõustumist.
<p>2. Võtta meetmeid, et tugevdada Euroopa vabatahtlikku teenistust ning suurendada vabatahtliku tegevuse kasulikkust ja edendada selle integreerimist haridusse. Kutsuda aastaks 2020 esimesed 100 000 noort eurooplast osalema vabatahtlikult Euroopa solidaarsuskorpuses, mis võimaldab arendada uusi oskusi ja saada sisukaid kogemusi, et anda oluline panus kogu ELi ühiskonda, saada hindamatuid kogemusi ja omandada väärtuslikke oskusi oma karjääri alguses.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Määrus (EL) 2018/1475, millega kehtestatakse Euroopa solidaarsuskorpuse õigusraamistik, jõustus 2018. aasta oktoobris. Määrusega kehtestatakse õigusraamistik, mis võimaldab noortel teha Euroopa solidaarsuskorpuse raames vabatahtlikku tööd või töötada kasulike projektide raames üle kogu Euroopa.
<p>3. Kindlustada ELi kodakondsuse olemust ja sellele omaseid väärtusi; koostada aruanne investoritele ELi kodakondsuse andmise riiklike kavade kohta, milles kirjeldatakse komisjoni tegevust selles valdkonnas ning riikide praegusi õigusnorme ja tavasid ning antakse liikmesriikidele mõningaid juhiseid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 2019. aasta jaanuaris võttis komisjon vastu aruande investoritele kodakondsuse ja elamisloa andmise kavade kohta ELis (COM(2019) 12 final). Tegemist on esimese põhjaliku faktilise uuringuga, mis käsitleb kõiki investoritele kodakondsuse (nn kuldse passi) ja elamisloa (nn kuldse viisa) andmise kavasid ELis. Aruandes tutvustatakse olemasolevaid tavasid ning kirjeldatakse ohte, mis selliste kavadega eelkõige seoses julgeoleku, rahapesu, maksudest kõrvalehoidumise ja korruptsiooniga ELi jaoks kaasnevad. Komisjon jätkab kõnealustest kavadest tulenevate liidu õiguse järgimisega seotud laiemate probleemide jälgimist. • Nõukogu võttis 2018. aasta mais vastu soovitusel ühiste väärtuste, kaasava hariduse ja õpetamise Euroopa mõõtme edendamise kohta. Soovitusel eesmärk on edendada ühtekuuluvustunnet, edastades ühiseid väärtusi, pakkudes kaasavat haridust ning andes teadmisi ELi ja selle liikmesriikide kohta, et aidata tugevdada kooli, kohalikku kogukonda ja riiki ning samuti ELi perekonda kuulumise tunnet. 2018. aasta mais võttis nõukogu osana Euroopa haridusruumi loomise esimesest paketist vastu soovitusel võtmepädevuste kohta elukestvas õppes; soovitusel hõlmab ka kodakondsusega seotud pädevust. • 2019. aasta novembris kuulutas komisjon (hariduse, noorte, spordi ja kultuuri peadirektoraat) välja Jan Amos Comeniuse auhinna, millega tunnustatakse keskkooli, mis kasutavad loovaid meetodeid õpilaste õpetamisel Euroopa Liidu teemadel. • 2017., 2018. ja 2019. aastal andis komisjon (hariduse, noorte, spordi ja kultuuri peadirektoraat) välja Altiero Spinelli nimelise

	teavitustegevuse auhinna , millega tunnustati silmapaistvaid töid, mis suurendavad kodanike teadmisi ja teadlikkust EList.
Kodanike ELi demokraatlikus elus osalemise edendamine ja tugevdamine	
1. Tihendada kodanikega peetavaid dialooge ja kutsuda üles pidama avalikke arutelusid, et parandada üldsuse arusaamist sellest, kuidas EL mõjutab kodanike igapäevaelu, ja soodustada mõttevahetust kodanikega.	<ul style="list-style-type: none"> Alates 2014. aastast kuni 2019. aasta mais toimunud Euroopa Parlamendi valimiseni peeti kodanikega enam kui 635 eri kohas ligikaudu 1 800 dialoogi, mis töid kokku umbes 200 000 kodanikku, kelle hulgas olid esindatud eri rahvused, vanused, rassid, religioonid ja poliitilised vaated. Kõik volinikud osalesid aktiivselt neis dialoogides, mis aitasid kodanikel mõista, kuidas ELi poliitika nende heaks töötab, ja millega püüti anda neile võimalus suhelda komisjoni kõrgema taseme otsustajatega otse ning olla laiemalt ELi demokraatiasse kaasatud.
2. Esitada aruanne kohalikke valimisi käsitlevate ELi õigusnormide rakendamise kohta , et tagada ELi kodanikele tegelikud võimalused kohalikul tasandil oma hääleõigust kasutada.	<ul style="list-style-type: none"> Täites 2017. aasta aruandes ELi kodakondsuse kohta võetud kohustusi, avaldas komisjon 2018. aasta veebruaris aruande (COM(2018) 44 final), milles käsitletakse ELi kodanike õigust hääletada ja kandideerida kohalikel valimistel, kui nad elavad teises ELi liikmesriigis. Aruandes hinnati, kuidas sellised liikuvad kodanikud on seda õigust alates 2012. aastast kasutanud, ning seati selle õiguse kasutamisele kaasaaitamiseks eesmärgid saada paremad teadmised kodanike demokraatlikust osalusest, teavitada kodanikke ja suurendada nende teadlikkust sellest õigusest, lihtsustada hääletusprotsessi ja kaasata sidusrühmi. Aruandes tutvustati liikmesriikide tavadid kodanike demokraatliku kaasamise edendamisel.
3. Edendada parimaid tavasid, mis aitavad kodanikel Euroopa Parlamendi valimistel hääletada ja kandideerida , sealhulgas seoses hääleõiguse säilitamisega teise liikmesriiki kolides ja piiriülese juurdepääsuga poliitikat kajastavatele uudistele, et toetada valimisaktiivsust ja ulatuslikku demokraatlikku osalemist 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimistel.	<ul style="list-style-type: none"> 2018. aasta veebruaris avaldas komisjon soovituse 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimiste euroopalikumaks muutmise ja nende tõhusama läbiviimise kohta (C (2018)900 final). Selles kutsuti pädevaid riigi ametiasutusi üles edendama alaesindatud rühmade, sealhulgas puuetega inimeste valimisõiguste kasutamist ning üldiselt toetama valimiste demokraatlikku korraldamist ja aitama saavutada suurt valimisaktiivsust. Samadele ametiasutustele anti ka ülesanne teha liikmesriikide kogemuste põhjal kindlaks parimad tavad küberrünnakutest ja väärinfost tulenevate valimisprotsessiga seotud riskide tuvastamiseks, leevendamiseks ja juhtimiseks. Komisjon korraldas 2018. aasta aprillis seda hõlbustava ürituse, mille puhul keskenduti kavandatud tavade vahetamisele liikmesriikide vahel ja mis hõlmas ettekandeid puuetega kodanike suurema osalemise kohta kandidaatidena. Osana laiematest jõupingutustest vabade ja õiglaste valimiste tagamiseks võttis komisjon 2018. aasta septembris vastu valimispaketi, mis sisaldas teatist ja soovitust, millega julgustati liikmesriike looma riiklikke valimiskoostöö võrgustikke, kuhu kuuluvad valimisküsimustega tegelevad riigi ametiasutused ning valimiste kontekstis oluliste internetitoimingutega seotud eeskirjade järelevalve ja jõustamise eest vastutavad asutused. Riiklikud valimiskoostöö võrgustikud määrasid kontaktpunktid osalema Euroopa valimiskoostöö võrgustikus, mis toimib platvormina ohtudest teavitamiseks, parimate tavade vahetamiseks, tuvastatud probleemide ühiste lahenduste arutamiseks ning riiklike võrgustike ühisprojektide ja -õppuste ergutamiseks. 2018. aasta novembris pühendas komisjon oma iga-aastase

	<p>põhiõiguste kollokviumi demokraatiale ELis. See töö kokku liikmesriikide valitsuste, rahvusvaheliste organisatsioonide, erasektori, akadeemiliste ringkondade ja kodanikuühiskonna kõrgetasemelised esindajad, et arutada: i) ELi kodanike demokraatlikku osalemist ja nende poliitilist esindatust demokraatlikus arutelus; ii) kodanikuühiskonna rolli elujõulise demokraatia saavutamisel ning iii) läbipaistva ja usaldusväärse teabe tähtsust teadliku ja kaasava demokraatliku arutelu ning turvaliste valimiste jaoks.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peale selle ergutas komisjon ELi kodanikuõiguste edendamist kohalikul tasandil õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi rahaliste vahendite abil ning selliste üritustega nagu Euroopa piirkondade ja linnade nädal.
--	--

ELi kodanike igapäevaelu lihtsustamine

<p>1. Esitada ettepanek luua ühtne digivärv, mis pakuks kodanikele veebis lihtsat juurdepääsu teabele, abile ja probleemide lahendamise teenustele ning võimaldaks piiriülestes olukordades täita haldusprotseduure veebis, sidudes selleks omavahel asjakohased ELi ja riigi tasandi sisu ja teenused sujuval, kasutajasõbralikul ning kasutajakesksel moel. Samuti hinnata bürokraatia vähendamist riigiasutustes, nõudes kodanikelt andmete esitamist vaid korra.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Määrus (EL) 2018/1724, millega luuakse ühtne digivärv teabele ja menetlustele ning abi- ja probleemilahendamisteenustele juurdepääsu pakkumiseks ning millega muudetakse määrust (EL) nr 1024/2012, jõustus 11. detsembril 2018. Uus digivärv on täielikult integreeritud uuendatud portaali „Teie Euroopa“ ning pakub üksikisikutele ja ettevõtjatele juurdepääsu veebipõhisele teabele ja menetlustele ning abi- ja probleemilahendamisteenustele.
<p>2. Hõlbustada ja edendada veelgi kogu ELi hõlmavaid mitmeliigilisi liikumisvõimalusi, et muuta liikumine ELi kodanike jaoks tõhusamaks ja kasutajasõbralikumaks, määrates selle tarvis kindlaks kogu ELi hõlmavaid mitmeliigilisi liikumisvõimalusi käsitlevad teabeteenused, ning parandada süsteemide ja teenuste koostalitlusvõimet ja ühilduvust.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 31. mai 2017. aasta delegeeritud määrusega 2017/1926, millega täiendatakse intelligentseid transpordisüsteeme käsitlevat direktiivi 2010/40/EL, luuakse raamistik kogu ELi hõlmavaid mitmeliigilisi liikumisvõimalusi käsitlevate teabeteenuste osutamise parandamiseks. Sellega kehtestati vajalikud nõuded, et tagada kogu ELi hõlmavaid mitmeliigilisi liikumisvõimalusi käsitlevate teabeteenuste täpsus ja piiriülene kättesaadavus. Selles on sätestatud spetsifikatsioonid, mida on vaja selleks, et tagada juurdepääs liikumisvõimalusi ja liiklust käsitlevatele standardandmetele, nende andmete vahetamine ja ajakohastamine ning teekonna hajutatud kavandamine mitmeliigilisi liikumisvõimalusi käsitlevate teabeteenuste osutamiseks ELis. • 2018. aasta oli mitmeliigilise transpordi aasta, mille jooksul komisjon juhtis tähelepanu mitmeliigilisuse tähtsusele ELi transpordisüsteemi jaoks, korraldades mitmesuguseid üritusi, mille eesmärk on edendada transpordisektori toimimist täielikult integreeritud süsteemina.

Julgeoleku tugevdamine ja võrdsuse edendamine

<p>1. Lõpetada 2017. aasta esimeses kvartalis uuring ELi poliitikavariantide kohta suurendada mõnes teises liikmesriigis elavate ELi kodanike ja nende kolmandatest riikidest pärit pereliikmete isikutunnistuste ja elamislubade turvalisust. Komisjon hindab edasisi meetmeid, võimalusi ja nende mõju, pidades silmas võimalikku seadusandlikku algatust, 2017. aasta lõpuks.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 20. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/1157 liidu kodanike isikutunnistuste ning vaba liikumise õigust kasutavatele liidu kodanikele ja nende pereliikmetele väljaantavate elamislubade turvalisuse suurendamise kohta jõustus 1. augustil 2019 ja seda hakatakse kohaldama alates 2. augustist 2021. Selle eesmärk on aidata liikuvatel ELi kodanikel ja nende pereliikmetel kasutada ELi vaba liikumise õigust, suurendades kõnealuste isikute dokumentide usaldusväarsust ja nende dokumentide tunnustamist piiriülestes olukordades. Samal ajal on selle eesmärk suurendada Euroopa turvalisust, kaotades eaturvaliste
--	--

	<p>dokumentide põhjustatud turvalüngad.</p> <ul style="list-style-type: none"> Isikutunnistuste turvaelemendid viiakse samale tasemele passide turvaelementidega, sest mõlemat liiki reisidokument hakkab sisaldama üliturvalist kontaktivaba kiipi, millel on dokumendi omaniku foto ja sõrmejäljed. Liikmesriigid hakkavad uusi isikutunnistusi väljastama 2021. aastal. Kõik uued isikutunnistused peavad vastama uutele turvanõuetele.
<p>2. Hinnata 2017. aastal, kuidas ajakohastada eeskirju, mis käsitlevad esindamata ELi kodanike tagasipöördumistunnistusi, sealhulgas ühise ELi vormi turvaelemente, et tagada kodanikele võimalus kasutada tõhusalt õigust konsulaarkaitsele.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Nõukogu 18. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/997, millega kehtestatakse ELi tagasipöördumistunnistus ja tunnistatakse kehtetuks otsus 96/409/ÜVJP, jõustus 10. juulil 2019. Selle eesmärk on muuta dokument turvalisemaks ja ühtlustada kohaldatavaid menetlusi. Direktiiviga ajakohastatakse ELi tagasipöördumistunnistust käsitlevad eeskirjad, selle vorming ja turvaelemendid. See lihtsustab formaalsusi kolmandates riikides esindamata ELi kodanike jaoks, kelle pass või reisidokument on kadunud, varastatud või hävinud, et tagada neile tagasipöördumistunnistuse andmine teiste liikmesriikide poolt, võimaldades neil koju reisida. Seega võimaldab direktiiv esindamata ELi kodanikel hõlpsasti ja tõhusamalt kasutada oma õigust konsulaarkaitsele. Direktiivi eesmärk on ka tagada kooskõla ELi tagasipöördumistunnistuste väljaandmise eritingimuste ja menetluse ning koordineerimis- ja koostöömeetmete üldnormide vahel, et hõlbustada esindamata ELi kodanike konsulaarkaitset kolmandates riikides.
<p>3. Korraldada 2017. aastal naistevastase vägivalla vastane kampaania ja toetada aktiivselt ELi liitumist Istanbuli konventsiooniga koos liikmesriikidega ning esitada ettepanekud selleks, et lahendada töötavate perekondade töö- ja eraelu tasakaaluga seotud probleemid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Toonane volinik Věra Jourová käivitas 2017. aastal sihipäraste meetmete võtmise naistevastase vägivalla vastu võitlemiseks aasta jooksul, et suurendada teadlikkust, hõlbustada riigisisest ja piiriülest koostööd, anda teavet ja harida naistevastase vägivalla teemadel. Näiteks eraldati 12-le riigi ametiasutusele ja 32-le rohujuuresandide projektile 15 miljonit eurot naistevastase vägivalla vastu võitlemiseks kogu ELis. Euroopa Komisjoni korraldatud teavituskampaania „Non.No.Nein“ trellsildiga #SayNoStopVAW edendas sihipäraste meetmete võtmist ning 2018. aasta lõpuni tegeleti uute teavitusvahendite väljatöötamisega. 1. augustil 2019 jõustus 20. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/1158, milles käsitletakse lapsevanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalu ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2010/18/EL. Selle eesmärk on suurendada naiste osalemist tööturul ning perekondlikel põhjustel võetava puhkuse kasutamist ja edendada paindlikku töökorraldust. Ühtlasi annab see uus õigusakt töötajatele võimaluse saada puhkust tuge vajavate sugulaste hooldamiseks. Tänu sellele õigusaktile on lapsevanematel ja hooldajatel võimalik oma töö- ja eraelu paremini ühitada ning ettevõtjad saavad kasu motiveeritumatest töötajatest.
<p>4. Astuda samme, et parandada kogu ELi LGBTI-inimeste aktsepteerimist ühiskonnas, võttes hulga meetmeid LGBTI-inimeste võrdõiguslikkuse edendamiseks, ja aktiivselt toetada kavandatava horisontaalse diskrimineerimisvastase direktiivi teemaliste läbirääkimiste lõpuleviimist.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Komisjon on alates 2008. aastast toetanud kõiki nõukogu eesistujariike võrdse kohtlemise direktiivi ettepanekuga edasilikumisel. Sellest hoolimata on ettepanek nõukogusse pidama jäänud, sest seal on vaja ühehäälselt otsust. 22. juunil 2018 võttis komisjon vastu soovituse võrdõiguslikkust edendavate asutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta, et tagada riiklike võrdõiguslikkust edendavate

	<p>asutuste sõltumatus ja tulemuslikkus. Soovituses sätestatakse miinimumnõuded seoses võrdõiguslikkust edendavate asutuste volitustega; nende sõltumatusega; nende tulemuslikkusega, sealhulgas piisavate vahendite ja asjakohaste volitustega, ning võrdõiguslikkuse edendamise riikliku institutsioonilise struktuuriga.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2019. aasta aprillis avaldas komisjon teatise (COM(2019) 186), milles toodi esile lüngad kaitses ja pakuti välja viise, kuidas hõlbustada mittediskrimineerimise valdkonnas otsuste tegemist kvalifitseeritud häälteenamuse ja seadusandliku tavamenetluse täiustatud kasutamise kaudu. • 2019. aasta oktoobris avaldas komisjon Eurobaromeetri eriuuringu nr 493 „Diskrimineerimine ELis“, mis sisaldas liikmesriikidelt saadud üksikasjalikke andmeid LGBTI-inimeste sotsiaalse aktsepteerimise ning seksuaalse sättumuse, sooidentiteedi ja sootunnuste alusel diskrimineerimise tajumise kohta. Üldiselt on LGBTI-suhete toetamine ELis suurenenud, kuid see on liikmesriigiti väga erinev. • Komisjon on võrdõiguslikkust edendanud ka hariduse, kultuuri, noorte ja spordi valdkonnas, sealhulgas 2018. aasta digiõppe tegevuskavaga, mis sisaldab meetet tüdrukute (vanuses 12–18) toetamiseks digi- ja ettevõtlusoskuste arendamisega, korraldades koostöös EITga sihipäraseid haridusseminare. Meetme rakendamist jätkatakse ja laiendatakse uues tegevuskavas (2021–2027). Ühtlasi on hariduse ja koolituse valdkonna üleeuroopalise koostöö strateegilise raamistiku (HK 2020) raames loodud ühiste väärtuste ja kaasava hariduse edendamise töörihm, mis toob kokku liikmesriikide eksperdid, et vahetada parimaid tavasid sellistel teemadel nagu LGBTI-inimeste õigused, sooline ebavõrdsus ning rändajate ja pagulaste integreerimine.
--	--